

# Maletg directiv dil territori Disentis/Mustér

suprastonza communal il  
28 da settember 2020







GEMEINDE/VISCHNAUNCA  
DISENTIS/MUSTÉR

**Incumbensadra**

Vischnaunca Disentis/Mustér

**Persuna da contact**

Robert Cajacob, president communal  
president@disentis.ch

Ervin Maissen, menader infrastructura  
emaissen@disentis.ch

**Elavuraziun da project**

Esther Casanova, planisaziun dil territori, GmbH/ScRL  
Via Alexander 38  
7000 Cuera  
Esther Casanova, Kevin Cavelti

**Suprastonza communal a ils**

28 da settember 2020

Fontauna da maletgs: atgnas fotografias, nua ch'igl ei buca  
indica u auter.



# Cuntegn

1. Introducziun e proceder	
1.1 Motiv .....	4
1.2 Senn ed intent dil maletg directiv (MDCT).....	4
1.3 Realisaziun dil maletg directiv .....	5
2. Premissas e cundiziuns generalas	
2.1 Confederaziun .....	6
2.2 Concept da spazi dil Grischun.....	10
2.3 Plan directiv cantunal.....	11
2.4 Premissas ed inventaris cantunals.....	12
2.5 Regiun Surselva.....	21
2.6 Vischnaunca .....	22
3. Statisticas	
3.1 Svilup demografic .....	22
3.2 Svilup demografic prognostic digl ust (uffeci svilup dil territori).....	22
3.3 Structura da vegliadetgna dalla populaziun .....	23
3.4 Structura economica.....	23
3.5 Statistica da pendularis .....	25
3.6 Situaziun da habitaziuns .....	26
3.7 Habitaziuns secundaras.....	26
4. Analisa dil territori	
4.1 Capacitad dallas zonas da baghegiar .....	27
4.2 Onn da construcziun (senza renovaziuns) .....	29
4.3 Spessadad da populaziun per hectara.....	31
4.4 Resumaziun e resultats dall'analisa (SWOT).....	33
5. Plan directiv.....	34
6. Finamiras strategicas .....	35

## Annexa

1 Plan directiv 1:4000	
------------------------	--

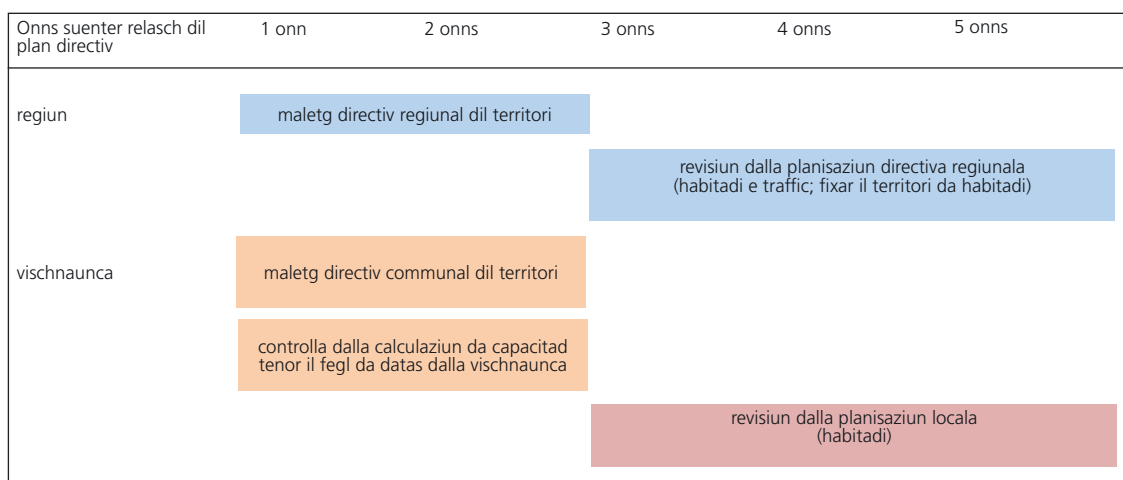


# 1. Introducziun e proceder

## 1.1 Motiv

Il plan directiv cantunal (PDC) definescha differents pensums per las regiuns e las vischnauncas. Sunter il relasch dil PDC habitadi entras la regenza ils 20 da mars 2018 han las vischnauncas d'elaborar enteifer dus onns in maletg directiv communal dil territori (MDCT), il qual definescha ils principis dil svilup territorial en las

spartas habitadi e traffic. Sin questa basa ei da reveder enteifer treis onns la planisaziun locala (entochen ils 20-03-2023). Il PDC habitadi ei vegnius approbaus ils 10 d'avrel 2019 entras la confederaziun.



illustraziun 1: termins per las revisiuns regionalas e localas (rapport explicativ PDC)

## 1.2 Senn ed intent dil maletg directiv (MDCT)

Il maletg directiv communal dil territori (MDCT) ei la basa strategica per la suprastanza communal (executiva) per la revisiun dalla planisaziun locala sco era per ulteriuras decisiuns relevantas dil territori. Il horizonz da planisaziun munta a 15 entochen 20 onns. Suandontas tematicas vegnan tractadas:

- Sondar la libertad d'agir el rom dils fatgs pertuc-cont cuntrada, urbanisaziun ed infrastruttura ella marella dils instruments cantunals e regionalas,
- definir a liunga vosta las finamiras per il svilup futur dil territori ed illustrar in muossavia da finamiras dil svilup territorial che duei vegnir persequitaus,
- Illustrar concepziunalmein la coordinaziun dallas tematicas habitadi, spazi liber/cuntrada e traffic,
- registrar e segirar las qualitats historic-culturalas e territorialas dils habitadis existents sco era explicar co renovar e cumpletar ellas.

Sortend d'ina vosta architectonica locala silla vischnaunca e d'ina analisa dalla situaziun actuala vegn cun agid da finamiras e directivas d'acziun, il svilup dils onns vegnents illustraus. Il MDCT cuntegn instrucziuns strategicas e concepziunalas ed ei ligionts per las autoritads communalas. Ellas han da consultar il MDCT

tier mintga project che pertucca il svilup territorial dalla vischnaunca.

Ton enteifer la realisaziun dallas mesiras che suondan el rom dalla revisiun dalla planisaziun locala sco era en ulteriuras planisaziuns e projects (da baghegiar) sto ina confruntaziun dils interess dallas differentas pretensiuns succeder sco era eventualas novas enconuschient-schas vegnir risguardadas.

Sin fundament dil MDCT vegn la planisaziun dil nez elaborada. Schegie ch'il MDCT ei buca ina planisaziun da nez anticipada ein las directivas d'agir formuladas aschi concretamein sco pusseivel. Pli concret che las declaraziuns ein e meglier che la populaziun sa far siu meini. Consequentamein sa ella era separticipar el rom dalla consultaziun tier il svilup territorial cun exprimer igl agen meini davart il svilup territorial dalla vischnaunca.

Las directivas d'agir tenor il MDCT ch'ei d'exequir en la planisaziun locala ston vegnir realisadas enteifer il temps da tschun onns suenter il relasch dil plan directiv cantunal habitadi ch'ei succedius ils 20 da mars 2018.



### 1.3 Realisaziun dil maletg directiv

L'elaboraziun dil maletg directiv communal dil territori (MDCT) vegn prius a mauns sco suonda:

En in emprem pass setracta ei d'analisar las differentas premissas cantunales per endriescher las cundiziuns generalas. Mo aschia san ins fixar ils puncts decisivs e planisar consequentamein sin ina basa segira. Il secund pass succeda entras in'analisa architectonica locala. Quella lubescha da distinguer las singularitads en vischnaunca e silsunter da nezegiar quels potenzials. Sin basa dallas differentas enconuschientschas vegn elaborau in MDCT. Quel cumprova co la vischnaunca vul formar activamein siu spazi da viver. Finamiras e cuntegns da concept concrets ed individualisai vegnan presentai lien sco basa per in agir communabel. L'elaboraziun dil maletg directiv dil territori vegn accumpignaus entras la cumissiun da planisaziun e la suprastanza communal.

Il MDCT ei era in impurtont instrument concernent la collaboraziun cun il cantun. Perquei vegn el inoltraus al cantun (uffeci per il svilup dil territori) per prender posiziun. En ina procedura da consultaziun interna vegnan ils uffecis cantunals pertuccai a s'exprimer sch'il MDCT securarla cun las strategias cantunales ni sch'ei basegna ord vesta dil cantun adattaziuns.

Duront l'exposiziun da cooperaziun dil MDCT sa la populaziun colaborar concernent ils elements fundamentals davart la concepziun pertuccont siu spazi da viver. Aschia sa ella s'exprimer davart ils principis digl uorden spazial dalla vischnaunca ch'ins vul contonscher. Per quei intent ha liug ina radunonza d'informaziun per la populaziun. Ulteriuramein vegnan ils documents davart il maletg directiv dil territori publicai sco era mess a disposiziun alla populaziun digitalmein. Enteifer l'exposiziun che cuoza biebein 30 dis sa mintgin prender posiziun a scret davart las intenziuns da svilup cuntenidas el maletg directiv dil territori. La finamira dall'exposiziun ufficala ei che la populaziun sa aschuntar novs aspects en la strategia dil svilup territorial. Secapescha ch'ei sa era vegnir formulau critica constructiva enviers il cuntegn dil maletg directiv. La cumissiun da planisaziun e la suprastanza communal vegnan ad evaluar e discussunar ils resuns e decider co e tgei propostas san vegnir risguardadas el MDCT. Tenor basegns vegn ei menau

discuors supplementars cun ils cumpiladers da posiziuns. En cass da midadas substanzialas vegn il MDCT exponius aunc inaga.

Ils pass da planisaziun vegnan enumerai suandontamein:

1. Elaboraziun da premissas, d'analisis e dils basegns d'agir
2. Concepir il maletg directiv dil territori cun plan directiv, finamiras e directives d'agir
3. Occurrenza d'informaziun per la populaziun dils 8 d'avrel 2018
4. Discussiun en cumissiun da planisaziun e suprastanza communal cun deliberaziun dils documents davart il maletg directiv, ils 28 d'october 2019
5. Naven dils 11 d'october 2019 consultaziun entras il cantun, uffeci per il svilup dil territori (ust)
6. 30 dis exposiziun da cooperaziun per la populaziun naven dils 15 da november 2019 entochen ils 18 da december 2019
7. Occurrenza d'informaziun per la populaziun ils 18 da november 2019
8. Evaluaziun dallas posiziuns
9. Purificaziun ed approbaziun dil MDCT entras la suprastanza communal ils 28 da settember 2020 sco instrument strategic e decisiv.



## 2. Premissas e cundiziuns generalas

### 2.1 Confederaziun

#### 2.1.1 Lescha davart la planisaziun dil territori

Naven dil matg 2014 ei la revisiun dalla lescha federala davart la planisaziun dil territori (LPT) messa en vigur ensemen cun l'ordinaziun dalla planisaziun dil territori (OPT). Cantuns e vischnauncas ein incaricai d'adattar lur instruments da planisaziun allas novas premissas. Il niev dretg da planisaziun pretenda per exempel da fixar spazis concrets per ils habitadis, da dar tenor basegns claras incumbensas als purtaders dalla planisaziun davart la direcziun dallas zonas da baghegiar sco era davart ils instruments practicabels per la mobilisaziun dallas zonas

da baghegiar e pil svilup dils habitadis enviers igl intern. Ils cantuns ein animai d'adattar lur plans directivs allas novas pretensiuns legalas enteifer tschun onns suenter l'entrada en vigur dalla LPT revedida. L'adattaziun directiva dil plan cantunal directiv habitadi ei vegnida relaschada ils 20 da mars 2018 dalla regenza grischuna ed approvada ils 10 d'avrel 2019 dalla confederaziun.

#### 2.1.2 Inventari federal dils maletgs dil vitg digns da vegnir protegi en Svizra

Igl inventari federal davart ils maletgs dil vitg digns da vegnir protegi en Svizra (ISOS) ei succedius per la vischnaunca da Disentis/Mustér igl onn 1980. Egl ISOS sesanflan suandontas fracziuns:

Muntada naziunala:

- Cavardiras
- Segnas
- Disla

Muntada regionala:

- Mumpé Medel

- Mumpé Tujetsch
- Disentis/Mustér vitg

Muntada locala:

- Clavaniev
- Acletta

Ils giudicaments e las constataziuns sebasan sin la situaziun digl onn 1980. Aunc oz anflan ins entginas qualitats, las qualas ein declaradas egl ISOS sco elements impurtonts. Suandontamein vegnan las pli impurtontas qualitats digl ISOS pertuccont ils loghens da muntada naziunala illustradas.



illustraziun 2: fotografia historica ord l'aria, Disentis/Mustér 1964 (archiv ETH, Turitg)



### ISOS Cavardiras (muntada naziunala)



illustraziun 3: fotografia ord l'aria cun qualitads d'ISOS da muntada naziunala, Cavardiras

	Impurtontas qualitads	Determinaziuns els mieds da planisaziun legalmein valeivlas
	Cavardiras schai fetg exponiu sin ina terrassa. Qualitads sedattan muort la structura dils baghetgs per liung dallas vias dil vitg, la quala posseda numerusas encarnas e plazzas avon casa semeqliontas a cuorts.	Per la fracziun da Cavardiras ei vegniu fixau el plan general da formaziun (PGF) in schurmetg general pil spazi habitau (art. 43 LPTGR, art. 74 LB). Per prest tuts baghetgs existan ulteriuras disposiziuns da schurmetg.

### ISOS Segnas (muntada naziunala)



illustraziun 4: fotografia ord l'aria cun qualitads d'ISOS da muntada naziunala, Segnas

	Impurtontas qualitads	Determinaziuns els mieds da planisaziun legalmein valeivlas
	Il vitg schai ella part il pli sisum d'in cugn imposant da morena. Aultas qualitads da spazi seresultan entras la stretga structuraziun dils baghetgs che sefuorman per liung dils vials d'avertura en retschas parallelas si per la spunda. A Segnas sesanflan fetg biars baghetgs da muntada.	Per la fracziun da Segnas ei vegniu fixau el plan general da formaziun (PGF) in schurmetg general pil spazi habitau (art. 43 LPTGR, art. 74 LB). Per prest tuts baghetgs existan ulteriuras disposiziuns da schurmetg. Per proteger il plaz sper la baselgia ei vegniu fixau in spazi da tener liber.



ISOS Disla (muntada naziunala)



Illustraziun 5: fotografia ord l'aria cun qualitäts d'ISOS da muntada naziunala, Disla

	Impurtontas qualitäts	Determinaziuns els mieds da planisaziun legalmein valeivlas
	<p>Disla schai sin ina terrassa bein vesibla. Aultas qualitäts sedattan entras la varietad dalla structura dils baghetgs ed entras la cumbinaziun dalla part dil vitg per liung dalla via cun ina part dil vitg mantunau. Tier ils baghetgs da muntada s'audan treis baghetgs da crap dominonts e numerus baghetgs da lenn.</p>	<p>Per la fracziun da Disla ei vegniu fixau el plan general da formaziun (PGF) in schurmetg general pil spazi habitau (art. 43 LPTGR, art. 74 LB). Per prest tuts baghetgs existan ulteriuras disposiziuns da schurmetg. Direcziuns da culmars fixes e lingias da baghegiar reglan las construcziuns novas.</p>

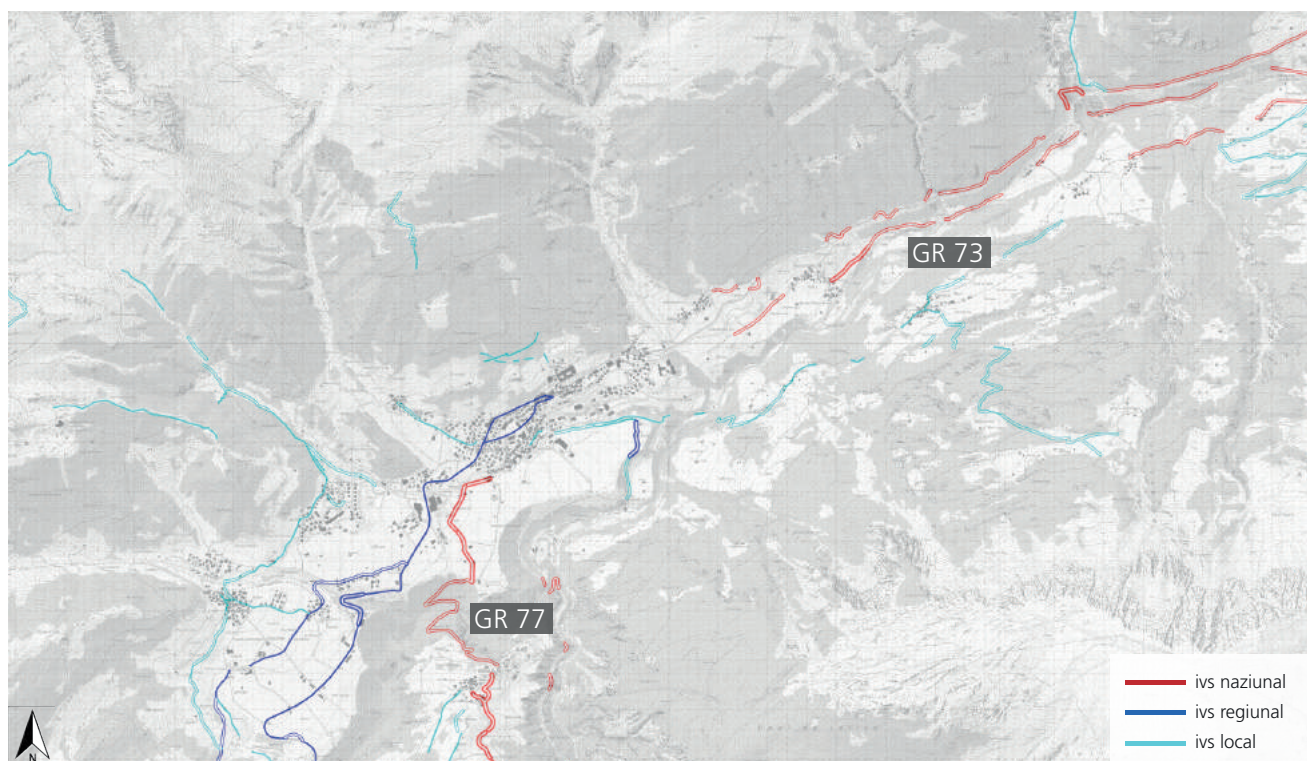
Ulteriuras qualitäts d'ISOS senza localisaziun el plan (muntada regionala)

	Impurtontas qualitäts	Determinaziuns els mieds da planisaziun legalmein valeivlas
	<p><b>Mumpé Tujetsch</b> schai sin in grond e marcant con. Qualitäts resultan entras la structuraziun dils baghetgs e la concentraziun dils baghetgs da nez.</p>	<p>Singuls baghetgs da muntada sco baselgias ni auters custeivels baghetgs ein schurmegiai el plan general da formaziun (PGF). Per il center historic dil Vitg da Disentis/Mustér sper la claustra ei vegniu fixau in spazi da habitadi cun in schurmetg general.</p>
	<p><b>Mumpé Medel</b> schai fetg exponiu sin ina terrassa. Qualitäts resultan entras la formaziun dallas streglias ed entras la cumbinaziun dallas treis parts dil vitg.</p>	
	<p>Il <b>vitg Disentis/Mustér</b> cumprova fetg aultas qualitäts da spazi muort la surbaghegiada spessa el center semeglionta a streglias. Plinavon ei il svilup da habitadi dil vitg bein legibels. Numerus impurtonts baghetgs sesanflan per liung dalla via principala. Qualitäts spzialas d'aula valeta sedattan entras ils spazis verds respectivamein ils spazis libers denter ils quartiers da Latis e Funs (Zona da contuorn II cun finamira da manteniment a).</p>	

### 2.1.3 Inventari federal dallas vias da traffic historicas dalla Svizra (ivs)

Ils suandonts tschancuns ein da muntada naziunala:

- Madernal - Disentis/Mustér (GR 73)
- Val Russein - Disentis/Mustér (GR 73)
- Disentis/Mustér - Mumpé Medel - Vergera (GR 77)



illustraziun 6: vias da traffic historicas, stadi 2019 (map.geo.admin.ch)



## 2.2 Concept da spazi dil Grischun

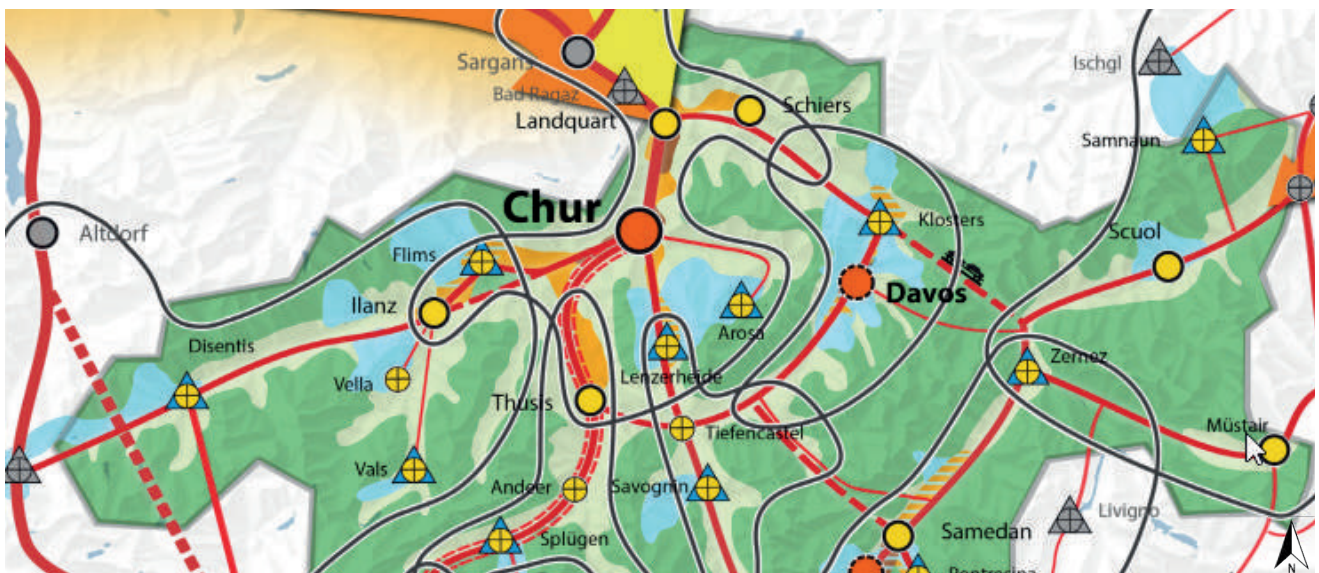
Il cantun Grischun ha relaschau ils 16 da december 2014 il concept da spazi. El fuorma la basa pil plan directiv cantunal ed il program d'aglomeraziun. La vischnaunca da Disentis/Mustér appartegn tenor il concept da spazi cantunal al «spazi turistic da recreaziun nezegiaus intensivamein» sco era al spazi d'acziun dalla Surselva. Suandontas finamiras vegnan fixadas el concept da spazi:

- Il spazi turistic da recreaziun nezegiaus intensivamein ei da rinforzar sco fundament per in'aulta crea-





ziun da valor entras il turissem.

- Svilupp ar conform alla fiera ils stabiliments per in turissem che crescha intensivamein plivalurs.
- Restar habels da concuorer sil camp nazional ed internaziunal.
- Priorisar utilisaziuns turisticas els territoris da recreaziun intensivs enviers autras pretensiuns d'utilisaziun.



Chetu arriveis Vus tier documents detagliai davart il concept da spazi dil cantun Grischun.




### Ausrichten der räumlichen Entwicklung auf die Raumtypen

	<b>Urbane Raum</b>	} als Träger der wirtschaftlichen Entwicklung stärken
	<b>Suburbane Raum</b>	
	<b>Touristischer Intensiverholungsraum</b>	als Basis für eine hohe touristische Wertschöpfung stärken
	<b>Ländlicher Raum</b>	als identitätsstiftender Lebens-, Tourismus- und Erholungsraum funktionsfähig weiterentwickeln
	<b>Naturraum</b>	seiner natürlichen Dynamik überlassen und massvoll nutzen






### Antreiben der Entwicklung im Innern durch vielfältige Beziehungen nach aussen

-  Eigene Wirtschaftskraft durch innerkantonale, überkantonale und internationale Kooperation stärken.
-  Nähe zu den Metropolitanräumen für die Entwicklung als Wohn-, Wirtschafts- und Tourismusstandort nutzen

### Handlungsräume

-  durch das Bilden von Handlungsräumen die regionale Vielfalt und die Zusammenarbeit in funktionalen Räumen stärken und ausbauen

### Stärken der urbanen und regionalen Zentren als Impulsgeber

	<b>Hauptzentrum</b>	als Hauptzentrum der Südostschweiz stärken
	<b>Zentrum mit internationaler Ausstrahlung</b>	in seinem internationalen Profil stärken
	<b>Regionalzentrum</b>	als Versorgungsknoten und regionaler Schwerpunkt für Wohnen und Arbeiten etablieren
	<b>Touristischer Ort mit Stützfunktion</b>	} sichert eine angemessene Versorgung seines Umlands
	<b>Ort mit Stützfunktion</b>	

### Erreichbarkeit von aussen sowie im Innern verbessern

-  Übergeordnete Achse
-  Achse mit Transitfunktion
-  Nur Schiene / Autoverlad
-  Wichtige Verbindungsachse
-  Weitere Netzverbindung

illustraziun 7: extract ord la carta da concept dil concept da spazi dil Grischun, stadi 2014

## 2.3 Plan directiv cantunal

Cun l'entrada en vigur dalla revisiun dalla lescha federala davart la planisaziun dil territori (LPT 1) igl emprem da matg 2014 ei il plan directiv els secturs dalla politica da planisaziun dil spazi (capetel 2) e habitadi (capetel 5) vegni adattai (PDC-H). Las cundiziuns generalas las

pli impurtontas ed ils pensums seresultan ord ils suandonts capetels dil PDC-H.

### Capetel 5.1.2 dil plan directiv – svilup (PDC-H) dils habitadis egl intern e coordinaziun cul traffic

Realisar il svilup intern specificamein tenor il tip da spazi:

Els territoris turistics succeda il svilup da habitadi primarmein en loghens ch'ei colligai bein cul traffic public cun risguardar ils basegns dil turissem (potenzials e sinergias d'alloschament, pendicularas, survetschs m.s).

En connex cul svilup dils habitadis egl intern examinechan las vischnauncas mesiras sin ils suandonts camps d'agir:

- pusseivladads e potenzials d'utilisaziun da loghens ch'ei situai bein pertuccont la colligaziun al traffic public;
- territoris innovativs e concentrau enteifer la zona da baghegiar existenta cun mantener las qualitats architectonicas dil liug (enzonaziun e midadas da zona);

- fixar ils process e las proceduras da planisaziun che garanteschon la qualitat per projects pli gronds, sco svilupps d'areal, surbaghegiadas completas ni territoris da concentraziun dil spazi;
- mesiras per la mobilisaziun dallas reservas da nez, respectivamein per il cumbat encunter l'accumulaziun da terren da baghegiar (regruppament da terren da baghegiar, garantir la disponibilitad dallas zonas da baghegiar buca surbaghegiadas, realisar l'obligaziun d'avertura).

### Capetel 5.2.2 dil plan directiv - Zonas da habitar, mischedadas e dil coc (HMC)

Principis directivs ord il plan directiv cantunal habitadi:

1. Accordar la capacitat dalla zona da baghegiar communal cul basegns.
2. Vischnauncas cun zonas da habitar, mischedadas e dil coc (HMC) surdimensionadas procuran per exzonaziuns. Exzonar zonas da baghegiar ch'ei situadas disfavoreivlamein.
3. Era a vischnauncas cun in diember da populaziun stagnond ni degressiv vegn concediu ina commensurada reserva da surfatscha buca surbaghegiada en zona da baghegiar.
4. Vischnauncas cun zonas da baghegiar surdimensionadas concludan ina zona da planisaziun.
5. Neginas activitads d'avertura pertuccont surfatschas potenzialas d'exzonaziun.
6. L'obligaziun dalla revisiun dalla planisaziun locala entochen ils 20 da mars 2023 cuntegn il suandont:
  - exzonar zonas da baghegiar ch'ei situadas disfavoreivlamein,
  - reducziun dalla zona da baghegiar (surfatschas potenzialas d'exzonar, ulteriuras surfatschas d'exzonar),
  - prender mesiras per la mobilisaziun dallas HMC cun vigur legala.



## 2.4 Premissas ed inventaris cantunals

### 2.4.1 Loghens contaminai

Tenor il cataster dils loghens contaminai (CLC) dil cantun Grischun ein ella vischnaunca da Disentis/Mustér nov loghens contaminai. Quater da quels basegnan in'examinaziun:

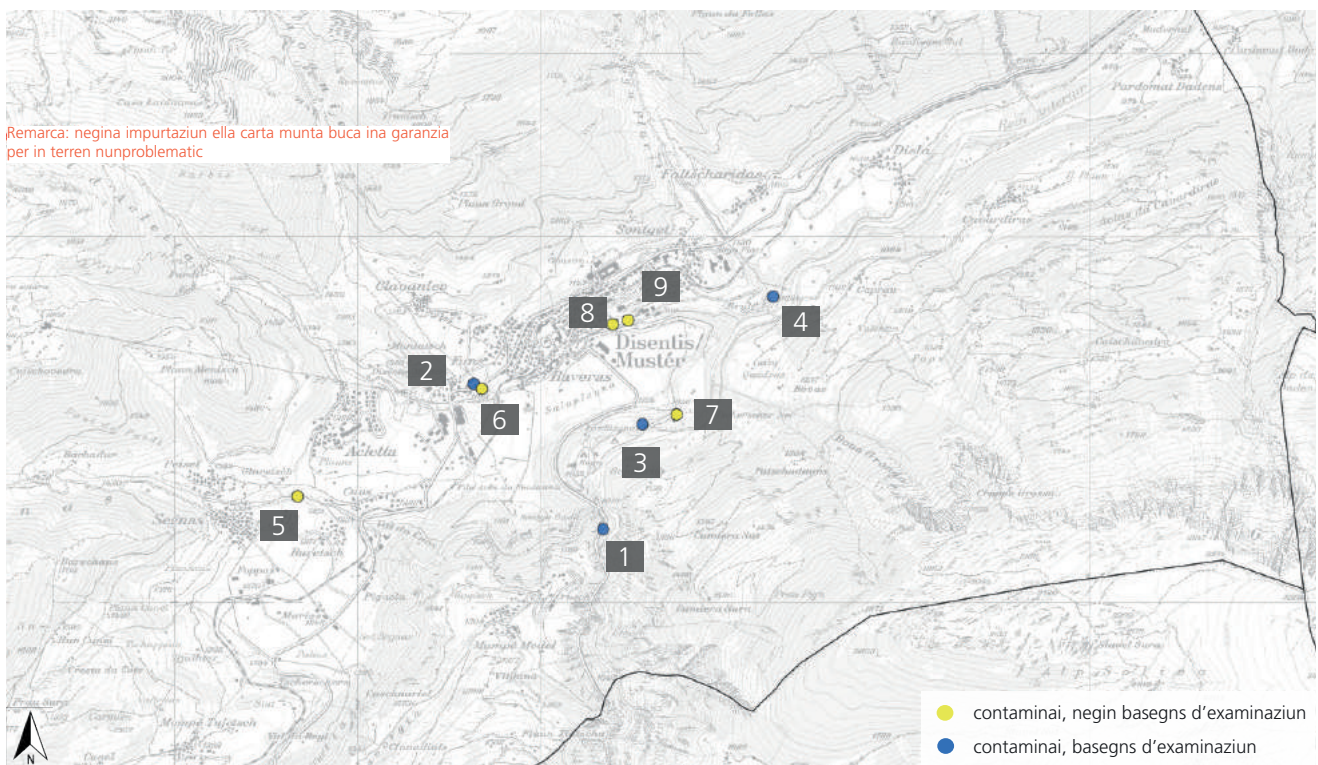
1. anteriura deponia da rumians Ruinas
2. tancadi Levy AG interpresa da transport
3. stan da tir Disentis/Mustér, tschaffaballas
4. deponia da rumians e da material da demoliziun, Brulf

Tier ils loghens ella categoria cun basegns d'examinaziun sto vegnir exequiu tenor artechel 7 dall'ordinaziun

davart davart deponias veglias (ODV) enteifer in termin commensurau ina preexaminaziun. Silsuenter giudichescha igl organ responsabel sch'in liug basegna ina observaziun, ina sanaziun ni insumma nuot.

Ils ulteriurs loghens han negin basegns d'examinaziun:

5. anteriura deponia da scavament e da material da demoliziun, Segnas
6. interpresa da baghegiar
7. stan da tir Fontanivas, tschaffaballas
8. anteriura deponia da material da demoliziun
9. anteriur plaz per satrar products d'animals secundars

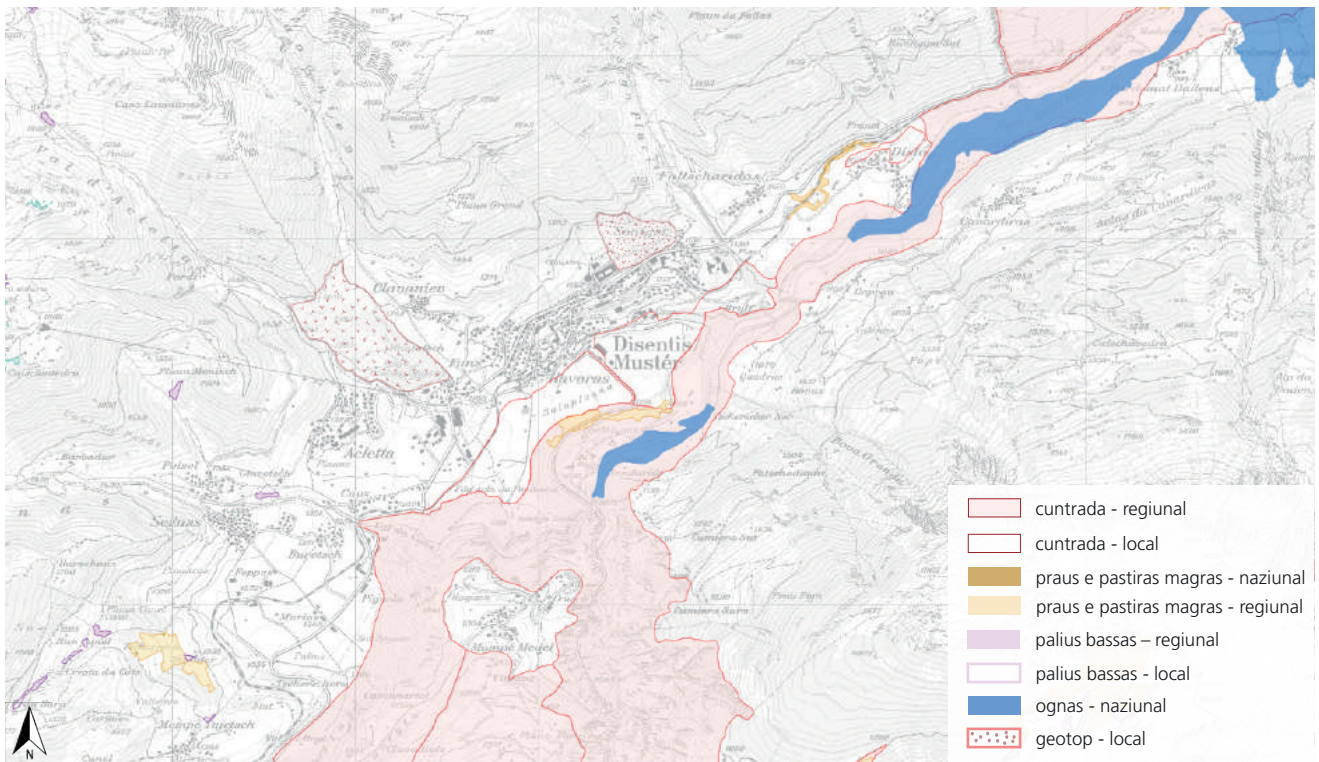


illustraziun 8: cataster dils loghens contaminai, stadi 2019 (map.geo.gr.ch)

## 2.4.2 Inventari dil schurmetg dalla natira e dalla cuntrada (inc)

El cantun Grischun vegnan spazis da viver maneivels alla natira selecziunai da muntada naziunala, regiunala e per part locala. Quels spazis vegnan indicai egl inventari dil schurmetg dalla natira e dalla cuntrada (INC). Sin incarica dalla regenza ein las vischnauncas obligadas d'examinar ina zavrada per zonas da schurmetg corrispudentas per objects da muntada naziunala e regiunala. Risguardond ils differents

interess vegn quella integrada en la planisaziun locala da Disentis/Mustér. Vegnan las surfatschas ord igl INC cuvretgas cun las datas dalla planisaziun d'utilisaziun, san ins constatar che la pli gronda part dils objects d'inventari digl INC ei schurmegiada entras la planisaziun d'utilisaziun.



illustraziun 9: Inventari dil schurmetg dalla natira e dalla cuntrada (INC), stadi 2019 (map.geo.gr.ch)



### 2.4.3 Agricoltura e surfatschas da cultivaziun alternonta

L'agricoltura ed il turissem lavuran risguardond ils differents interess comunablamain. D'ina vart ei la paletta da products agricols savens adattada als basegns dil turissem e vegn commercialisada corrispudentamein. Da l'otra vart porscha il turissem per ils purs attractivas pusseivladads per in gudogn accessori.

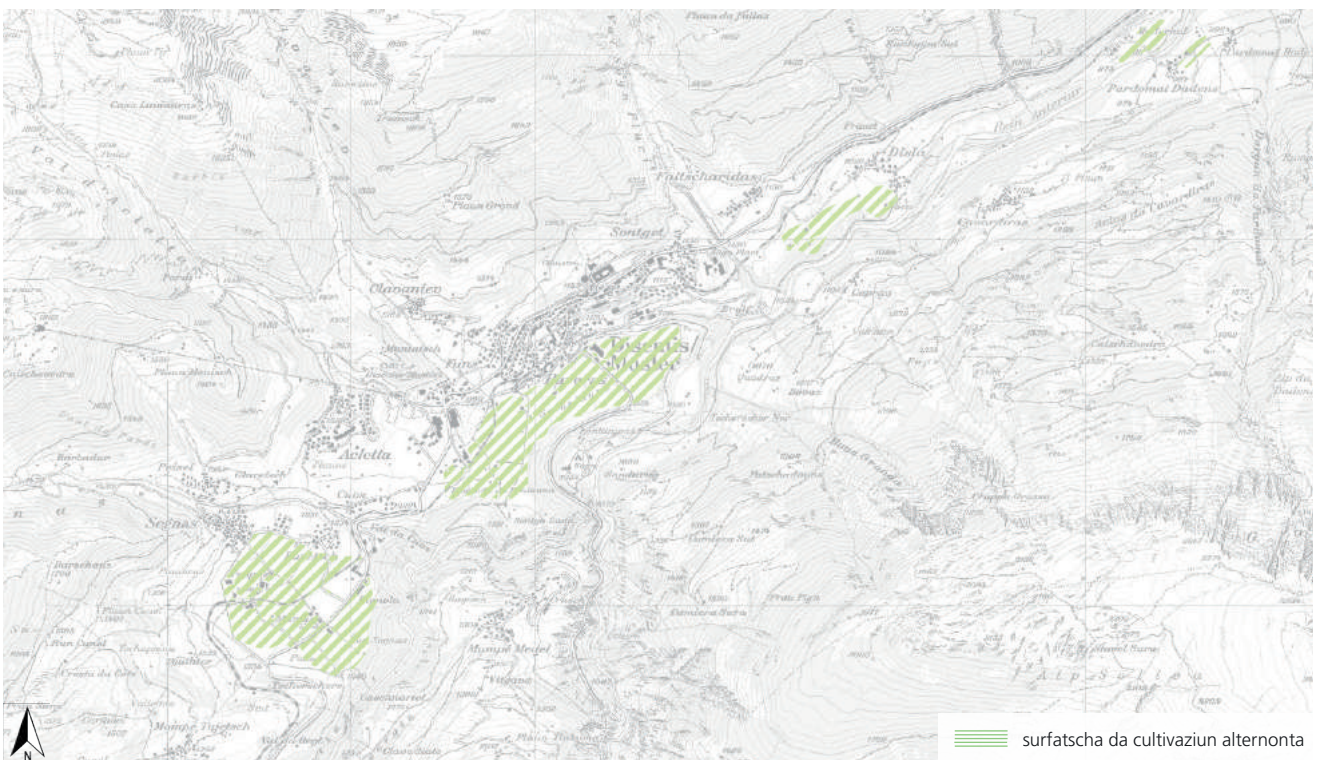
Ella Surselva gioga l'agricoltura tradiziunala, ch'ei la pli derasada e che posseda ina cultivaziun intacta dallas alps, in'impurtonta rolla quei che pertucca aspects economics e socials. En general ein ils menaschis dotai mechanicamein sco era structuralmein bein. Quei ein impurtontas premissas per il manteniment dils menaschis existents ed aschia era dall'agricoltura.

La populaziun da Disentis/Mustér conferma siu interess pil sustegn dall'agricoltura. Il mars 2012 ha la vischnaunca decidu da realisar la meglieraziun generala, quei che vegn a levgiar considerablamein la cultivaziun dallas surfatschas agricolas. Las parcelas agricolas ella vischnaunca da Disentis/Mustér ein actualmein savens pintgas e divididas en biaras parts. Quei ei il maletg

tipic d'ina parcellaziun marcada entras la partiziun d'ierta el cass ch'ina arrundaziun da terren ei buca succedida. Cun l'arrundaziun da terren planisada san ins contonscher ina remedura dall'utilisaziun agricola. Il diember da parcelas per in cultivader vegn reducida e la reit dallas vias da meglieraziun vegn renovada tenor basegns meglierada. Grazia alla meglieraziun funsila sa la problematica dallas liungas distanzas da transport medemamein vegnir cumbattida.

Tier las surfatschas da cultivaziun alternonta (SCA) setratta ei d'aradira specialmein adattada per garantir la basa d'alimentaziun en temps d'in import disturbau. Las SCA ein vegnidas fixadas a caschun d'ina adattaziun dil plan directiv igl onn 1988. El rom dalla collaboraziun cun la confederaziun ein ellas vegnidas actualisadas igl onn 1992 el „plan sectorial dallas surfatschas da cultivaziun alternonta.“

Actualmein vegnan las surfatschas da cultivaziun alternontas examinadas tier igl uffeci per il svilup dil territori e tenor basegns adattadas. Las SCA sesanflan oravontut el sid dil territori habitau.



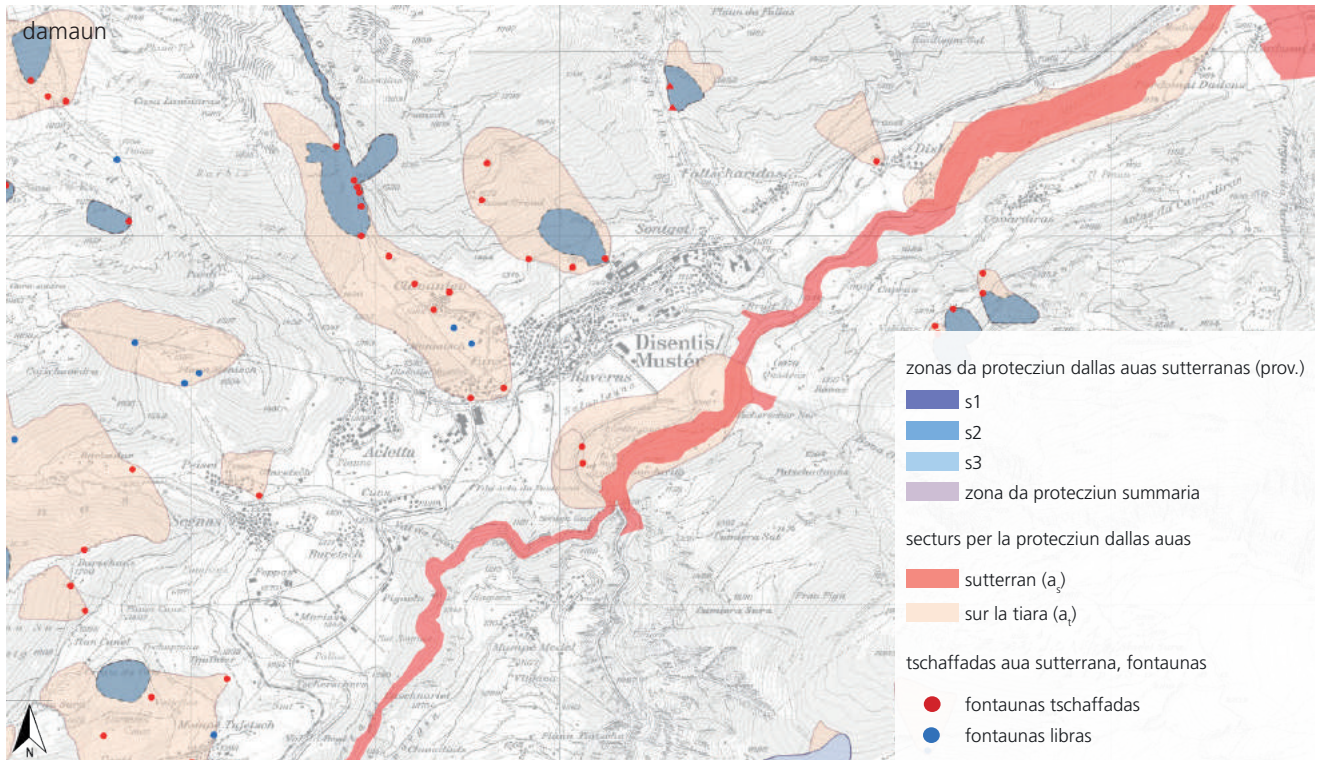
illustraziun 10: surfatschas da cultivaziun alternonta, stadi 2017 (map.geo.gr.ch)



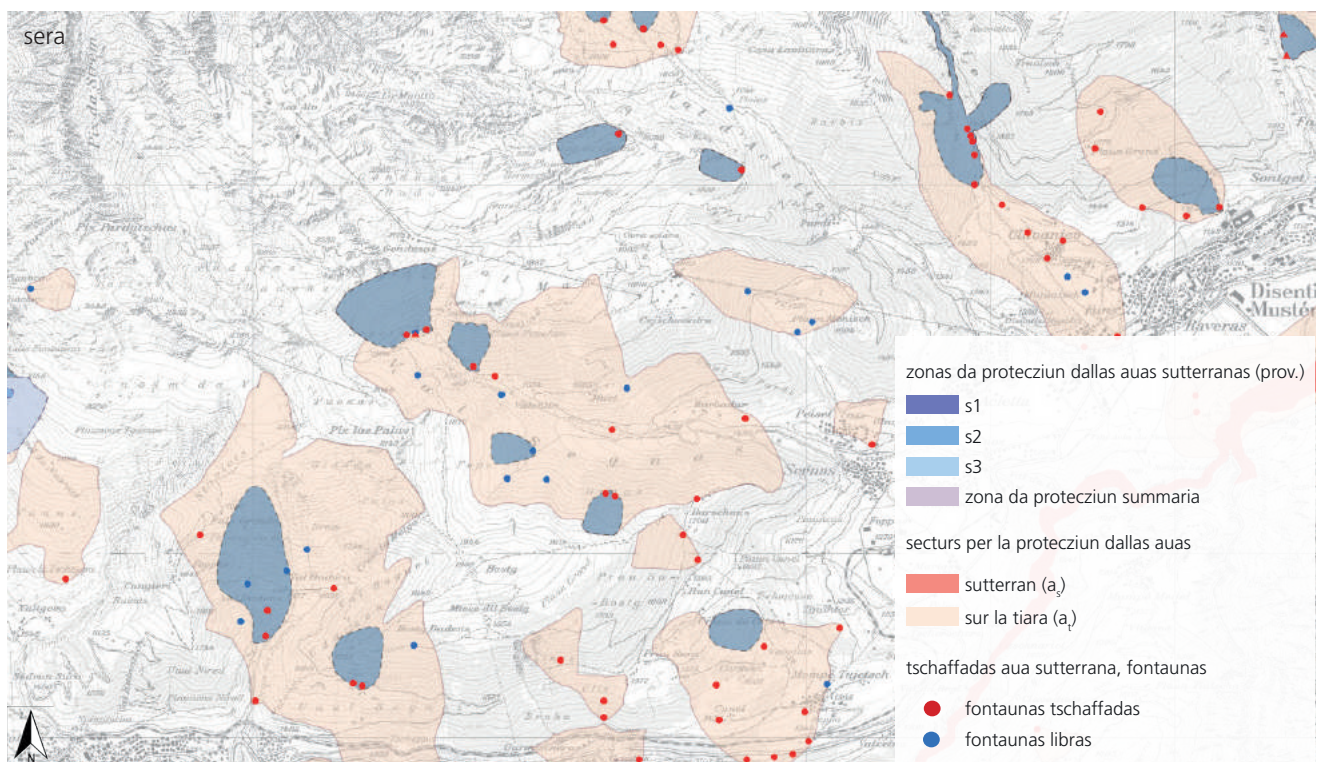
## 2.4.4 Protecziun dallas auas

Tenor la carta da protecziun dallas auas cantunala sesanflan en la vischnaunca da Disentis/Mustér plirs secturs per la protecziun dallas auas sutterranas (AS). Ulteriuramein flessegia il Rein Antierur sco sectur da

protecziun AT (sur tiara) atras la vischnaunca. Sin las spundas dalla val sesanflan pliras zonas da protecziun dallas auas sutterranas. La zavrada definitiva dallas zonas da protecziun sesanfla actualmeim en lavur.



illustraziun 11: carta da protecziun dallas auas, stadi 2019 (map.geo.gr.ch)



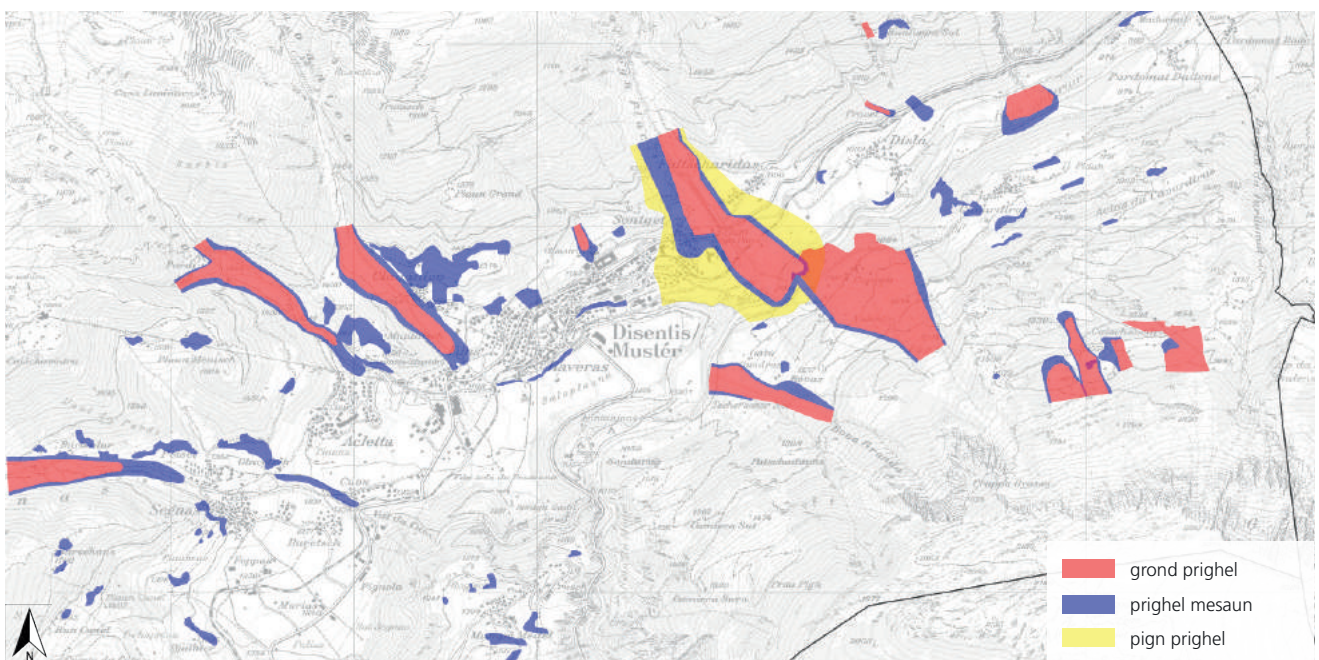
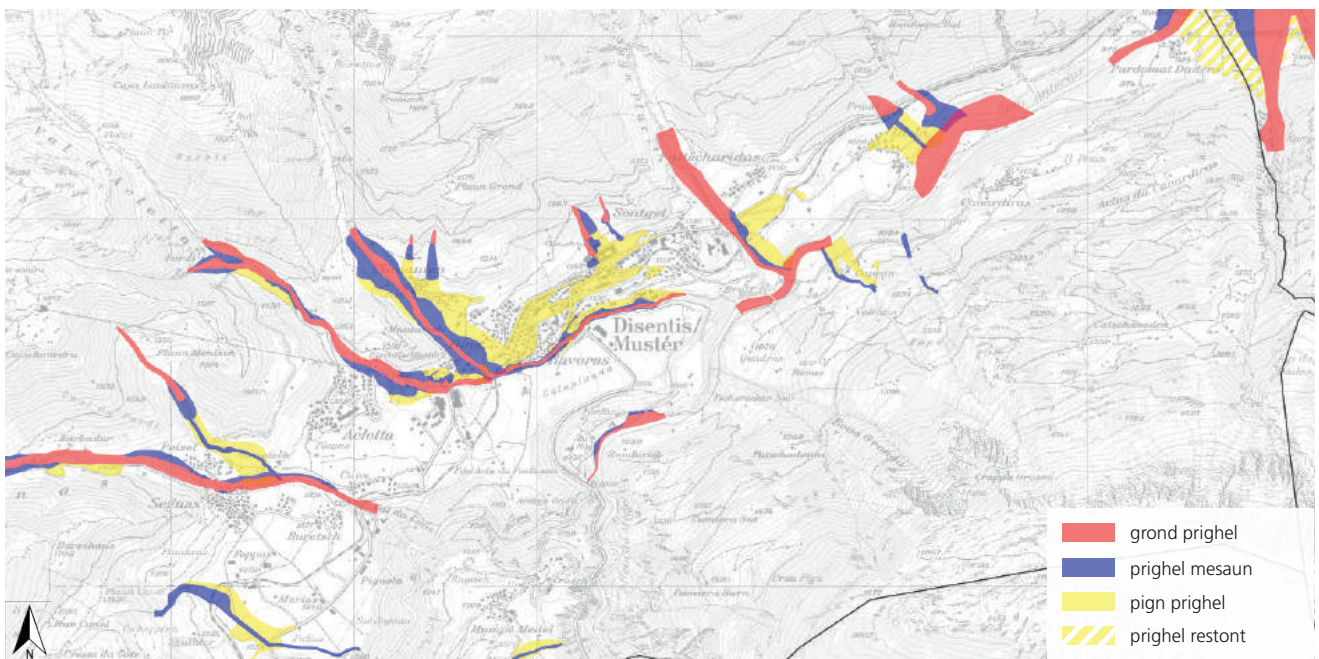
illustraziun 12: carta da protecziun dallas auas, stadi 2019 (map.geo.gr.ch)



## 2.4.5 Prighels dalla natira

Sin la carta da prighels digl uffeci d'uaul e prighels dalla natira ein defini per la vischnaunca da Disentis/Mustér suandonts process per areals da prighel: aua, lavinas, sbuaus e bovas. Tier ils davos dus manca aunc la carta da prighel. Dil process aua ein oravontut ils areals maneivels alla riva dallas vals Segnas, Aletta, Clavianev e la part giudem dalla Val Sogn Placi pertuccai. Ulteriuramein sesanflan singulas tschancuns suenter il Rein

Anterior els areals da prighel. Ils areals ch'ein periclitai da lavinas schaijan en secturs semegljonts. Oravontut tiel delta dalla Val Sogn Placi exista in grond prighel. Las zonas da prighel definidas entras igl uffeci d'uaul e prighels da natira ella carta da prighel ston el rom dalla revisiun dalla planisaziun locala vegnir surpridas el plan da zonas.



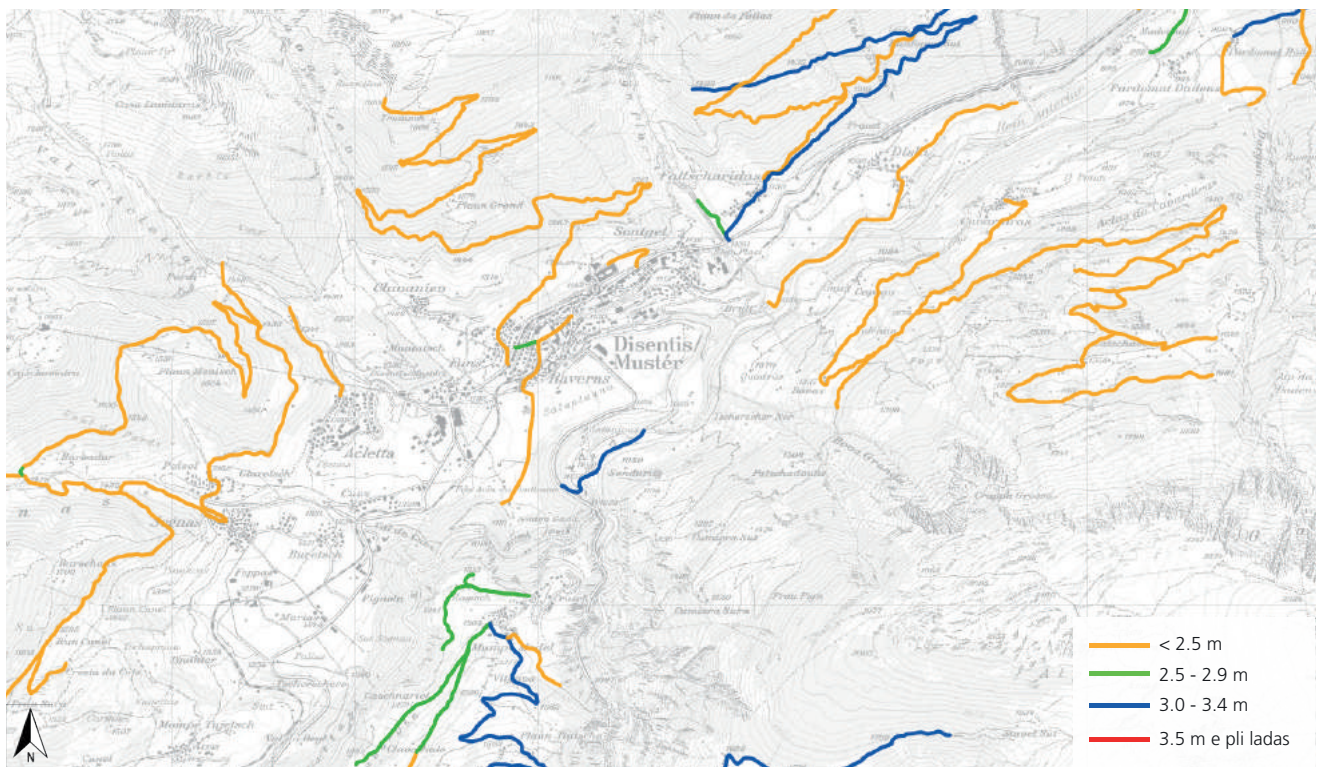
illustraziun 13: carta da prighels dalla natira, process lavina, stadi 2019 (map.geo.gr.ch)



## 2.4.6 Uaul

La vischnaunca da Disentis/Mustér posseda ina surfatscha d'uaul da 2245 ha (tenor indicaziun digl uffeci forsetal communal), quei munta a 29% dall'entira surfatscha dalla vischnaunca. Sper las vias agricolas ein era entginas vias d'uaul da mantener. Igl uaul ademplescha differentas impurtontas funcziuns. El survescha buca mo sco uaul da schurmetg, il qual s'extenda senz'interruptziun da Mumpé Tujetsch entochen la Punt Russen. Mobein era sco spazi da recreaziun local, al schurmetg dalla natira, uaul d'economia sco era per il manteniment digl uaul. Ina bun'avertura digl uaul ei

indispensabla per possibilitar l'economisaziun sco era la tgira digl uaul da schurmetg. Sco la suandonta illustraziun muossa, dat ei naven da mintga fracziun ina via da colligaziun egl uaul (excepiu Clavaniev). L'avertura digl uaul succeda adina naven d'ina via cantunala da colligaziun enviers igl uaul. Ina gronda part dallas vias d'uaul ein vegnida veglias e corrispundan buca pli al temps. Perquei eis ei necessari da renovar la reit da vias e d'adattar quellas alla situaziun semidada ed allas pre-tensiuns dil temps.



illustraziun 14: avertura digl uaul, stadi 2019 (map.geo.gr.ch)

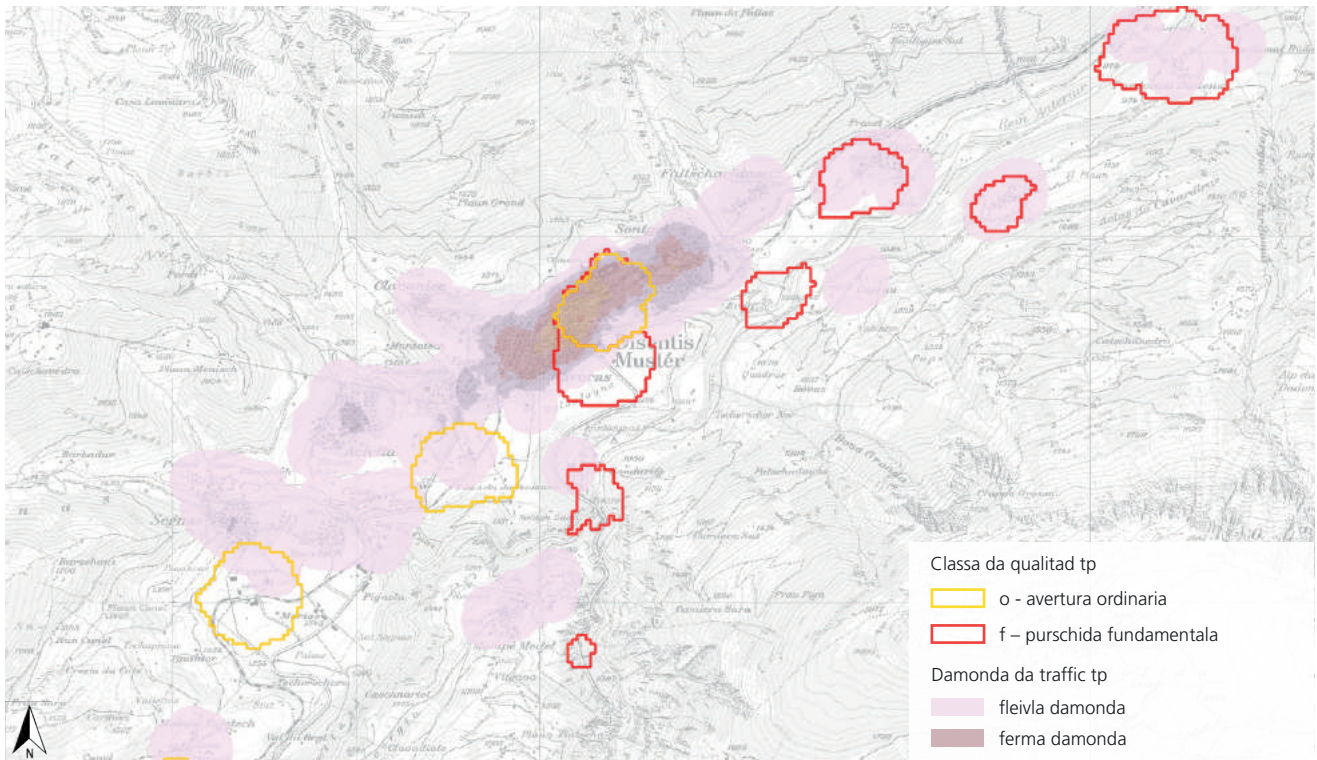


### 2.4.7 Avertura entras il traffic public (TP)

La carta cantunala davart las classas da qualidat dil traffic public digl onn 2013 indichescha la qualidat dall'avertura per la vischnaunca da Disentis/Mustér. Las classas da qualidat dil traffic public dalla stagiun principala e laterala ein identicas. La purschida TP corrispunda sulettamein entuorn las staziuns da Disentis/Mustér e Segnas alla classa da qualidat D. La classa da qualidat E vegn ademplita el sectur dallas fermadas da bus dallas lingias 481 (Disentis/Mustér-Fuorns-Lucmagn) e 482 (Disentis/Mustér-Cavardiras). Aschia ein las fracziuns Pardomat e Cavardiras aviartas cun ina purschida

dalla classa da qualidat F. Disla vegn en cuntradizium cun las datas dallas classas da qualidat buca pli survius tenor igl urari 2019.

Ina purschida dil bus local adattada alla stagiun cuviera ils basegns da Faltscharidas e tut las parts dil liug principal da Disentis/Mustér e colligia quels loghens cun la staziun da val dallas pendicularas ed Acletta. Segnas vegn actualmein survius igl unviern inaga igl avonmiezdi ed inaga il suentermiezdi cul bus local.



illustraziun 15: classas da qualidat e damonda da traffic tp, stadi 2013 (map.geo.gr.ch)

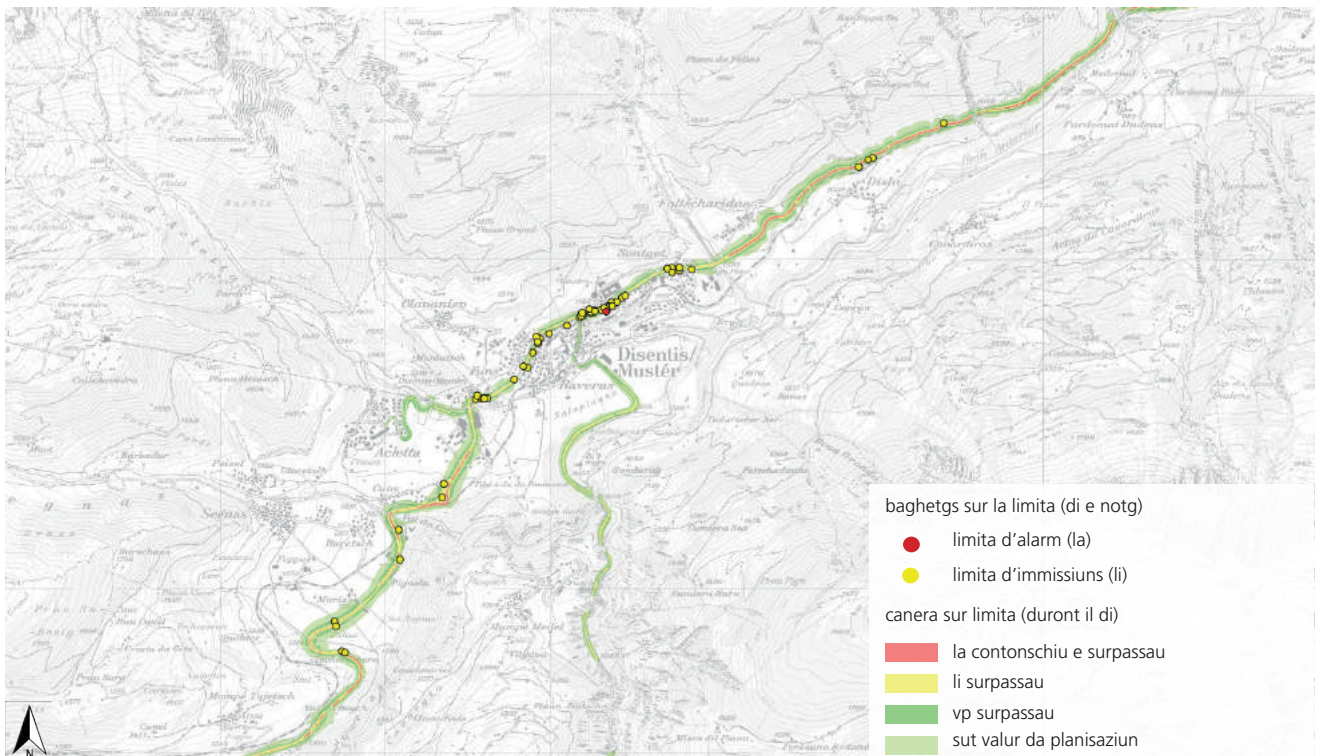
## 2.4.8 Traffic motorisau individual

La vischnaunca da Disentis/Mustér ei situada alla via dil pass Alpsu (H19). Quella sesparta a Disentis/Mustér en direenziun dil Pass Lucmagn e dil Pass Alpsu. Possessur dalla via principala ei il cantun Grischun. Naven da Disentis/Mustér meinan vias da colligiazion en las singulas fracziuns. Tuttas quellas vias ein renovadas ni sesanflan en ina fasa da sanaziun.

Pertuccont la concentraziun da canera entras las vias ei da remarcar ch'oravontut el Vitg da Disentis/Mustér ein numerusas casas periclitadas muort lur posiziun alla via principala. Las immissiuns da canera entras la via caschunan per quellas casas surpassaments dallas limitas d'immissiuns (LI). Tier in baghetg ei vegniu registrau in surpassament dalla limita d'alarm (LA). Il traffic carschent da stad daventa per la vischnaunca pli e pli in buordi.

Specialmein ils numerus motociclists caschunan gronda canera. Ulteriuras immissiuns da canera resultan entras las maschinas agricolas. Per displascher dils habitonts e dils hosps da vacanzas sto la raccolta da fein savens vegnir transportada sur liungas distanzas atras il Vitg. Ei para ch'il cantun ignoreschi sapientivamein las cefras che sortan dalla dumbraziun da vehichels egl ost da Mustér. Perquei eis ei buca capeivel che la necessitad per in'untgida dalla Via Sursilvana vegn snegada davart dalla Regenza cantunala.

Novas zonas da baghegiar per baghetgs cun stanzas sensibilas da canera astgan mo vegnir aviartas en territoris els quals las immissiuns da canera survargan buca las valurs da planisaziun (VP), ni nua che las valurs san vegnir ademplidas cun mesiras da planisaziun, formaziun ni entras mesiras da construcziun.



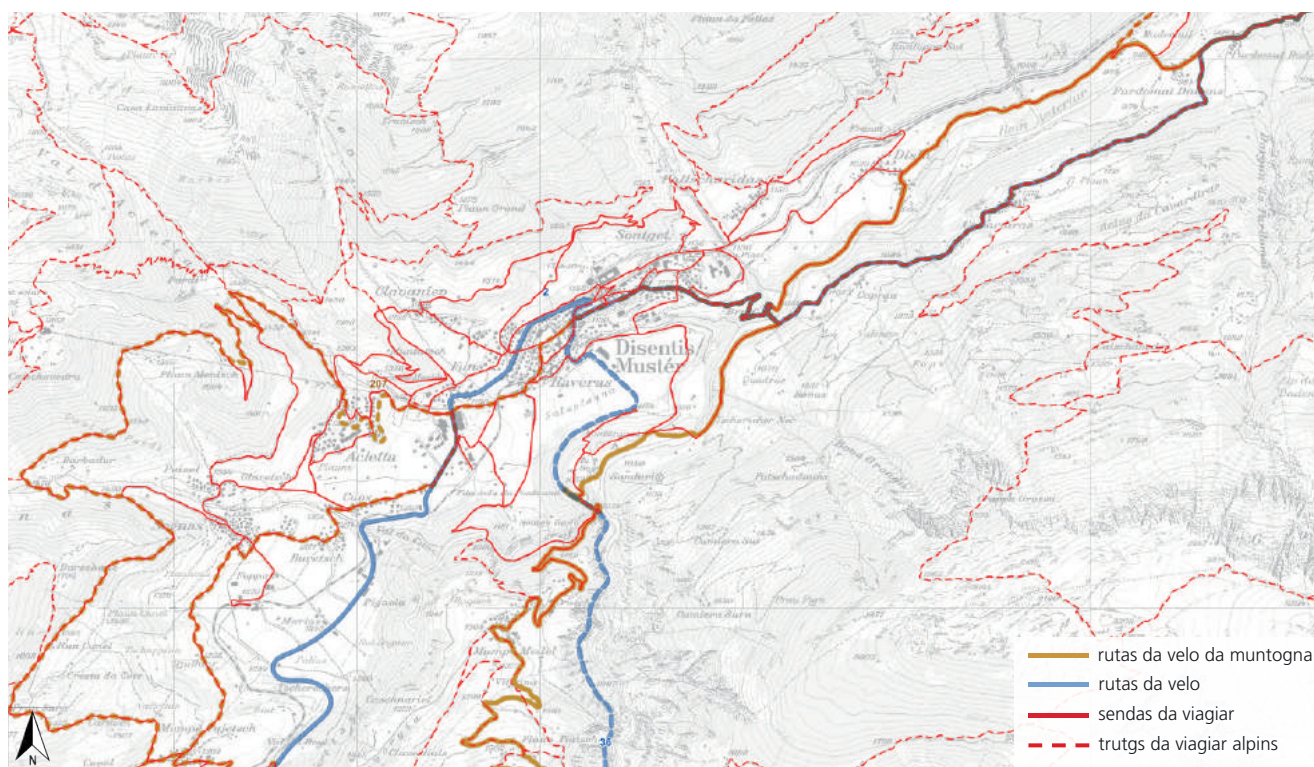
illustraziun 16: cataster d'immissiuns da canera, stadi 2010 (map.geo.gr.ch)



## 2.4.9 Traffic plaun

La vischnaunca da Disentis/Mustér posseda ina spessa reit da sendas da viagià. Ils singuls uclaus ein per gronda part colligai in cun l'auter entras sendas. Ulteriuramein ein ils territoris muntagnards contonschibels cun las pendicularas (Disentis/Mustér - Caischavedra e Salins/Sedrun Cuolm da Vi) e las sutgeras (Caischavedra - Gendusas - Lai Alv). Quei fatg contribuescha substanzialmein al success dil turissem da stad ed unviern. Potenzial da svilup exista tier la colligiaziun da Caischa-

vedra a Cuolm da Vi. Ulteriuramein savessen las zonas da pedunzs els centers dils vitgs vegnir formadas pli attractivamein. Per part mauncan cheu era passapeis.



illustraziun 17: reit dil traffic plaun, stadi 2019 (map.geo.gr.ch)

## 2.5 Regiun Surselva

### 2.5.1 Plan directiv regiunal

La vischnaunca da Disentis/Mustér fa part dalla Regiun Surselva ed appartegn al spazi turistic da recreaziun che vegn nezegiaus intensivamein. Sper Glion ei era Disentis/Mustér in sutcenter.

Il cantun Grischun parta dil scenari „ault“ pertuccont il svilup demographic (tenor uffeci federal per statisticas). La Regiun Surselva dumbrava igl onn 2016 21'455 habitonts. Per l'entira Regiun Surselva prognostizescha igl uffeci per il svilup dil territori cantunal entochen igl onn 2030 in augment dils habitonts sin 22'217 (+762 habitonts).

### 2.5.2 Regiun Gottard

Il program San Gottardo 2020 (PSG 2020) ei in project communabel dil cantuns Uri, Tessin, Valleis e Grischun. El survecha sco instrument politic per il svilup regiunal dalla Regiun Gottard. Cun il program da svilup NRP San Gottardo 2016-2019 (UP PSG 2016- 2019) han quater cantuns inoltrau tiel secretariat statal per economia SECO in program communabel da quater onns che survarga ils cunfins cantunals. Cun quella strategia communabla punctueschan ils quater cantuns la voluntad da sviluppar communablamein la regiun entuorn il

Il concept da spazi dalla Surselva vegn elaboraus parallelmain cul MDCT. La regiun ha il medem termin per l'elaboraziun dil concept da spazi sco la vischnaunca pil MDCT. Il termin munta a dus onns dapi la relaschada dil plan directiv cantunal (relaschaus ils 20 da mars 2018).

Silsuenter ei la regiun obligada dad elavurar in plan directiv habitadi e da terminar quel entochen ils 20 da mars 2013.

Gottard tier in spazi vital ed economic colligiau. Il caracter includent renda quei project sco cass da model el rom dalla nova politica regiunala dalla confederaziun (NRP). PSG 2020 realisescha buca sez projects, mobein sustegn purtaders da project en la realisaziun da lur projects ([program San Gottardo 2020](#)).

## 2.6 Vischnaunca

### 2.6.1 Memorandum da baghegiar

La vischnaunca da Disentis/Mustér ha elavurau igl onn 2015 ensemen cun la HTW Cuera (institut per construir el spazi muntagnard) il memorandum da baghegiar. Il memorandum da baghegiar cumprova las qualitäts e fermeziyas dils differents quartiers e dallas fracziuns a

Disentis/Mustér. Il memorandum vala sco fil tgietschen per la construcziun. Cuntegns concepziunals da quella lavur vegnan risguardai el maletg directiv dil territori. Pretensiuns sco era cundiziuns da formaziun ein cuntenidas el memorandum da baghegiar.

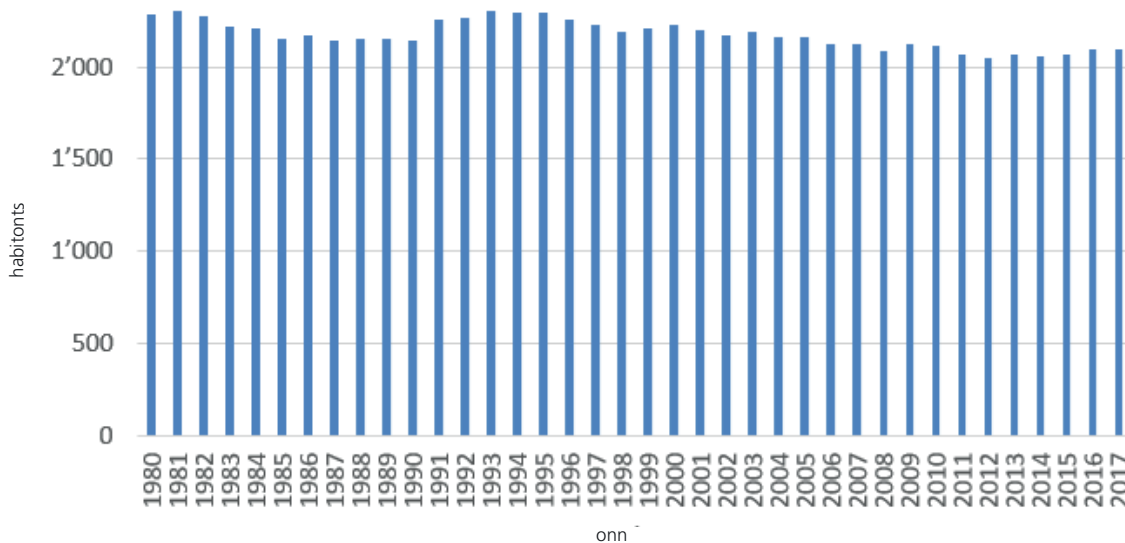


# 3. Statisticas

## 3.1 Svilup demografic

La vischnaunca da Disentis Mustér dumbrava igl onn 2017 2092 habitonts. Tenor la prognosa digl UST ei la tendenza da svilup entochen igl onn 2030 stagnonta entochen digrena cunquei, ch'igl ei da quintar cun ina

emigraziun els centers urbans. Il carschament dil diember dalla populaziun egl onn 1991 ei d'attribuir al niev sistem d'eruir las datas dalla dumbraziun dil pievel igl onn 1990.



illustraziun 18: svilup dalla populaziun stabla naven da 1980, stadi 2017 (BFS-STATPOP)

## 3.2 Svilup demografic prognotisau digl uffeci per il svilup dil territori cantunal (UST)

Igl uffeci per il svilup dil territori cantunal (UST) prognostizescha per la vischnaunca da Disentis/Mustér naven digl onn 2016 entochen igl onn 2030 in carschament dalla populaziun per 9 habitonts.

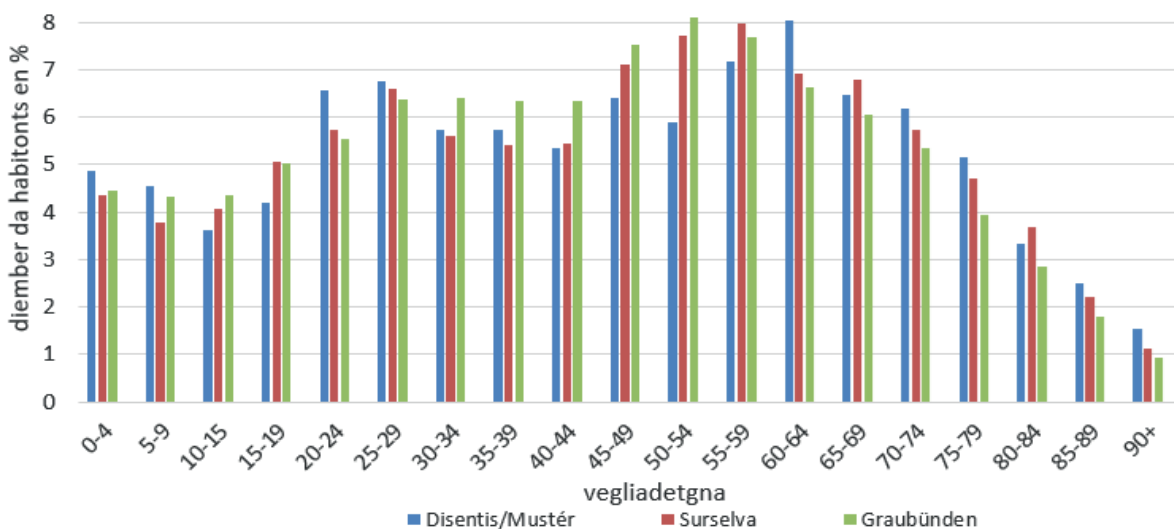
La perspectiva demografica se basa sil model da perspectiva dil biro da cussegliaziun independent „Wüst Partner“, il qual ei vegnius incaricau dil cantun Grischun d'actualisar la perspectiva demografica. La perioda da prognosa cuoza naven dil 2017 entochen il 2030. La basa da partenza dil model da perspectiva fuorman las tendenzas da carschent dils davos onns cun

risguardar la structura da vegliadetgna. Ultra da quei vegn risguardau en quei model era hipotesas davart il diember futur da naschientschas e mortoris sco era immigraziun ed emigraziun (perspectiva dalla populaziun dil cantun Grischun, Wüst Partner).

### 3.3 Structura da vegliadetgna dalla populaziun

Ord vesta procentuala schai la cumpart dallas persunas sut 15 onns ella media cantunala e regionala. La cum-part dils giuvens carschi entochen 30 onns sesanfla en cumparegliaziun cun la regiun ed il cantun sur la media. Quei ei la generaziun nua che la fundaziun d'ina famiglia stat avon porta ni ch'ei gia succedida. Perquei astgan ins spitgar ch'il diember dallas naschientschas

vegna a crescer ils proxims onns. La gronda part dalla populaziun che sesanfla en la secunda mesadad dalla veta ei in fatg ch'ins sa observar en biaras vischnauncas dil cantun Grischun (quota carschenta da gliedud veglia).



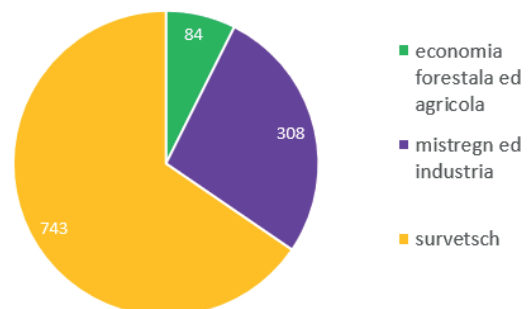
illustraziun 19: Structura da vegliadetgna en cumparegliaziun cun la regiun Surselva ed il cantun Grischun, stadi 2017 - (BFS-STATPOP)

### 3.4 Structura economica

#### Occupai

Il diember dils occupai sereparta sco suonda sils treis secturs economic:

- sectur primar (economia forestala ed agricultura) 84 occupai
- sectur secundar (mistregn ed industria) 308 occupai
- sectur terziar (survetsch) 743 occupai

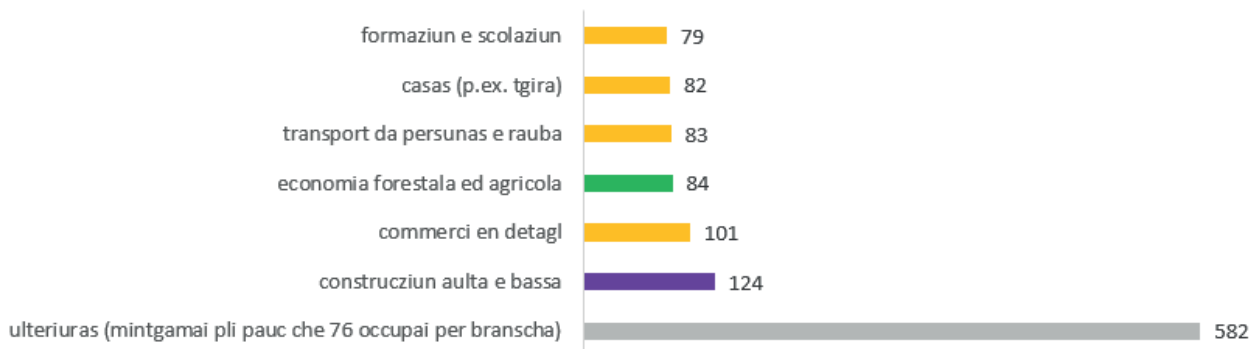


illustraziun 20: occupai sutdividi tenor secturs economic, stadi 2017 - (BFS-STATENT)

Las datas digl onn 2017 muossan che la populaziun cun activitad da gudogn en vischnaunca da Disentis/Mustér ei occupada oravontut el sectur terziar (66%). Perencunter lavuran mo 7% el sectur primar.

En las tschun grondas bransch (ill. 21) dat ei buca in maletg evident. A Disentis/Mustér dat ei buca ina branscha «dominonta» quei che minimescha la gronda resca.



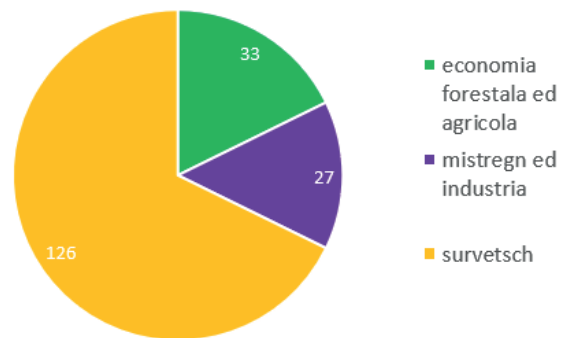


illustraziun 21: occupai sutdividi tenor las sis pli grondas branschas, stadi 2016 (BFS-STATENT)

## Menaschis

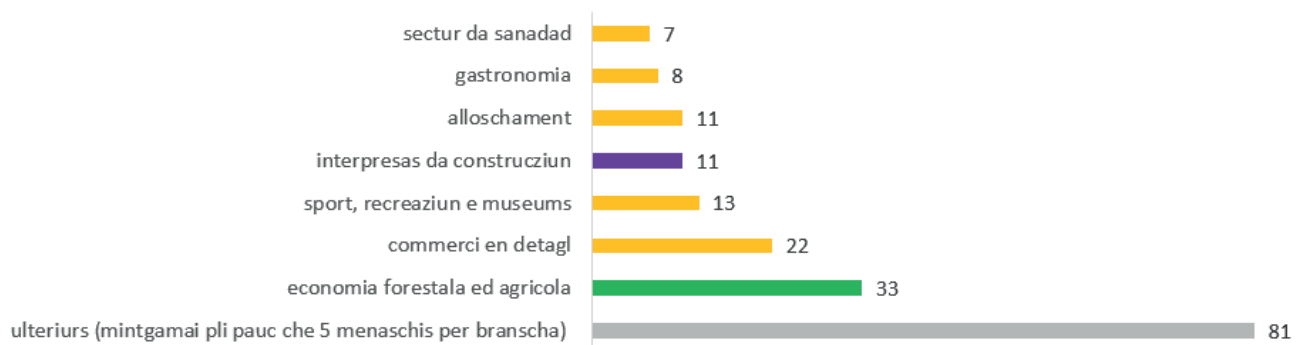
Il menaschis cun sedia a Disentis/Mustér serepartan suandontamein sils treis secturs economic:

- sectur primar (economia forestala ed agricola): 33 menaschis
- sectur secundar (mistregn ed industria): 27 menaschis
- sectur terziar (survetsch): 126 menaschis



illustraziun 22: menaschis sutdividi tenor secturs economic, stadi 2017 (BFS-STATPOP)

En l'economia forestala ed agricola dat ei surproporzionalmeins biars menaschis en cumparegliaziun cun gl'entir cantun. Il diember d'occupai corrispunda denton alla media.



illustraziun 23: menaschis sutdividi tenor las siat pli grondas branschas, stadi 2016 (BFS-STATENT)

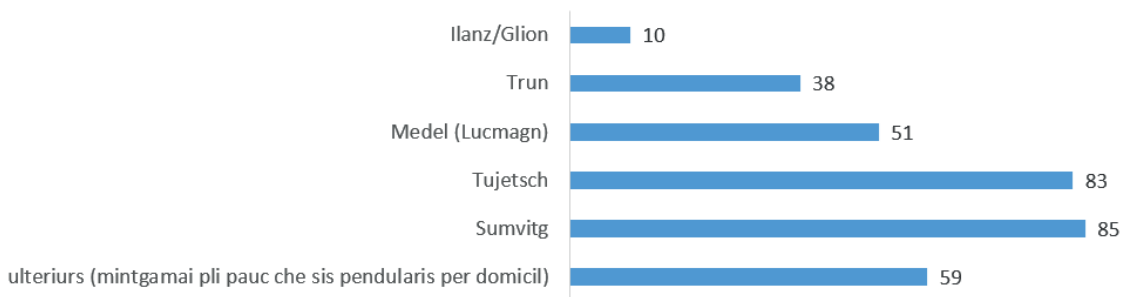
### 3.5 Statistica da pendularis

Igl onn 2014 habitavan e luvravan 725 persunas il medem temps en la vischnaunca da Disentis/Mustér.

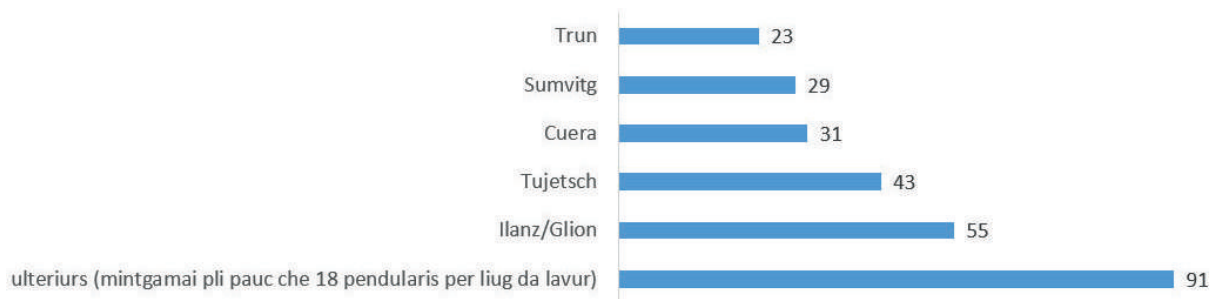
Biars occupai penduleschan da Sumvitg, Tujetsch, Medel (Lucmagn) e da Trun a Disentis/Mustér.

Ils biars pendularis dil liug lavuran ad Ilanz/Glion e Tujetsch. Quei cumprova l'impurtonza dallas relaziuns cun la vischnaunca vischinonta da Tujetsch e cun il center regional Ilanz/Glion ein. La vischnaunca registrescha in

saldo da pendularis positiv, numnadamein 54 pendularis d'ordeifer dapli che pendularis dil liug. Per che l'attractivitat da Disentis/Mustér resti mantenida sco liug da scolaziun sto la colligiaziun naven dalla Surselva sut enviers Disentis/Mustér esser attractiva.



illustraziun 24: pendularis d'ordeifer, stadi 2014 (uffeci per economia e turissem)



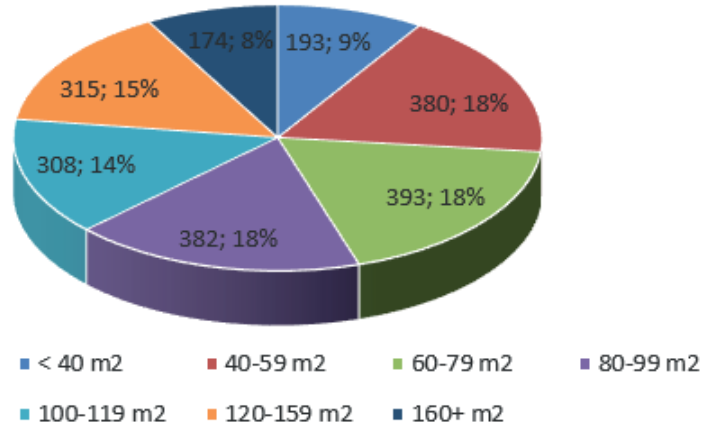
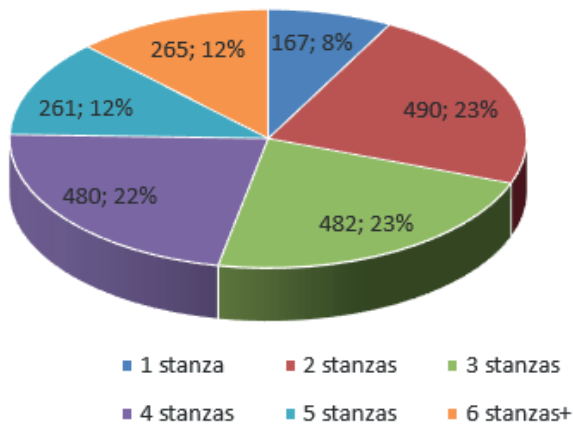
illustraziun 25: pendularis dil liug, stadi 2014 - (uffeci per economia e turissem)



### 3.6 Situaziun da habitaziuns

En la vischnaunca da Disentis/Mustér sesanflan totalmeins 2145 habitaziuns. Tier la pli gronda part da quelas setracta ei da habitaziuns da duas e treis stanzas, mintgamai (23%), cuort suenter suondan las habita-

ziuns da quater stanzas (22%). Ei exista mo in pign diember da habitaziuns da tschun e sis stanzas. Il grond diember da habitaziuns da vacanzas declara las pli pintgas dimensiuns da habitaziuns.



illustraziun 26: Situaziun da habitaziuns, stadi 2017 (uffeci per economia e turissem)

### 3.7 Habitaziuns secundaras

Tenor igl uffeci per economia e turissem cantunal (UET) munta la cumpart da habitaziuns secundaras ella vischnaunca da Disentis/Mustér actualmeins a 51% (diember: 1087) dil diember total da habitaziuns. La

vischnaunca astga consequentameins e tenor la lescha davart habitaziuns secundaras federala (LHS) buca lubir pli ulteriuras habitaziuns secundaras.

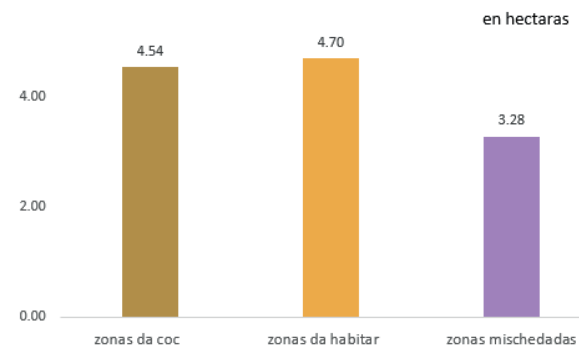


## 4. Analisa dil territori

### 4.1 Capacitad dallas zonas da baghegiar

#### Statistica davart la zona da baghegiar

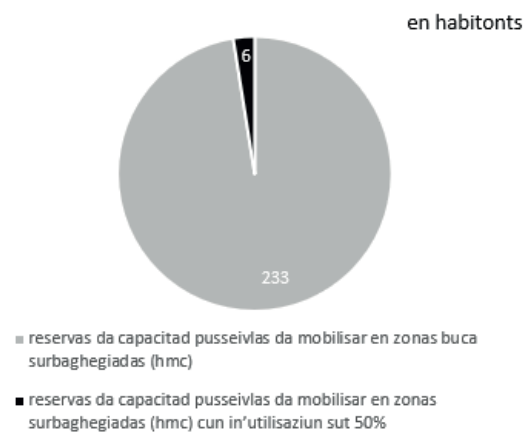
Sin fundament dil plan da zonas cun vigur legala ein las parcelas buca surbaghegiadas sco era parcelas surbaghegiadas parzialmein che possibilteschan aunc in baghetg supplementar vegnidas eruidas. Da totalmein 68.4 ha zonas da habitar, mischedadas e dil coc (HMC) ein rodund 12.52 ha buca surbaghegiadas.



illustraziun 27: surfatschas da zonas da baghegiar buca surbaghegiadas, stadi matg 2019

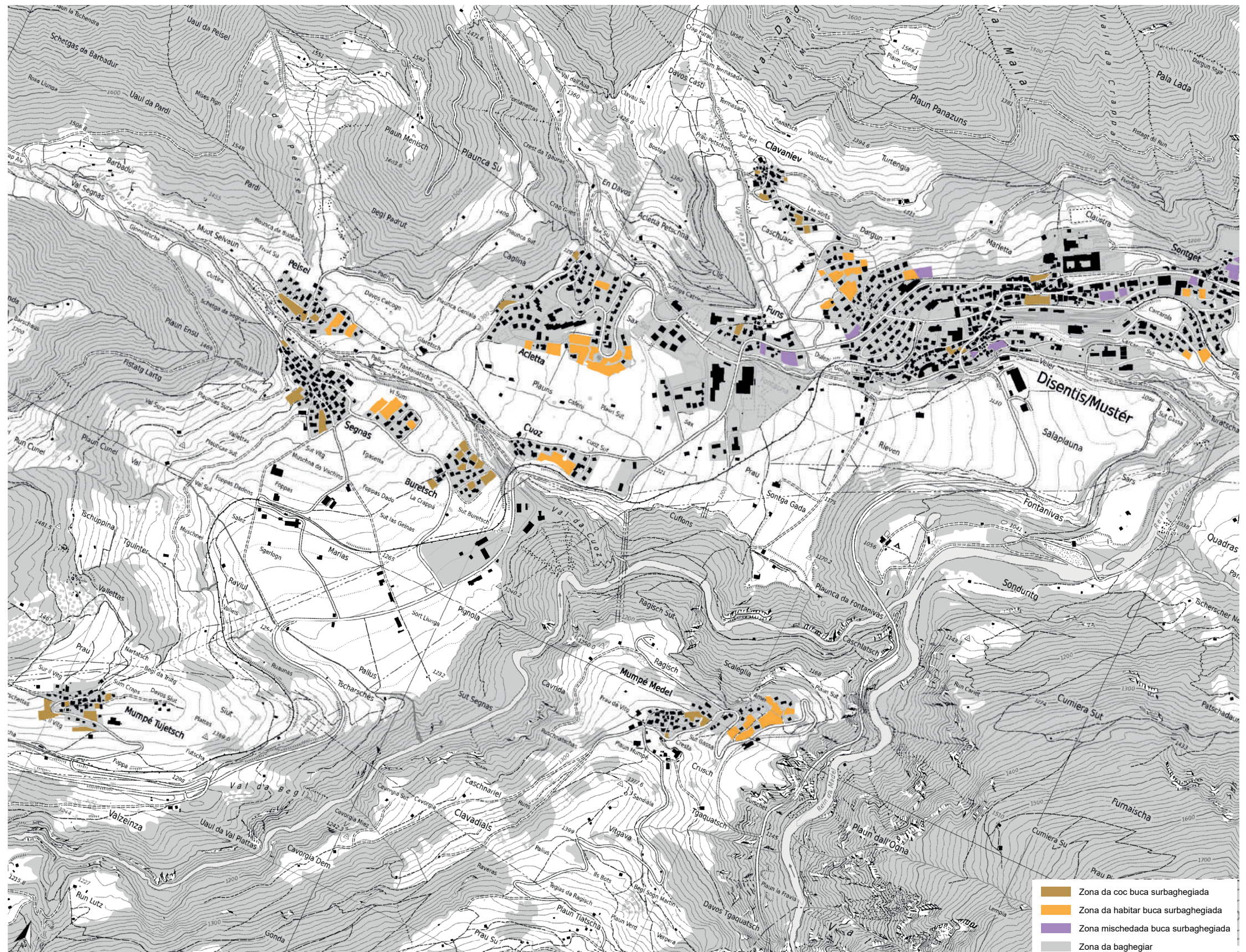
#### Reservas da capacitad (HMC) entochen 2030

La pusseviltad da mobilisar las reservas da capacitad ei calculada cun precauziun. Ins quenta ch'ei sa vegnir mobilisau ils proxims onns mo 2% dallas reservas da capacitad ella zona surbaghegiada e 50% da quellas en la zona buca surbaghegiada. Quei munta ina reserva supplementara per 239 habitonts (H) sin las parcelas buca surbaghegiadas ed ellas surbaghegiadas.



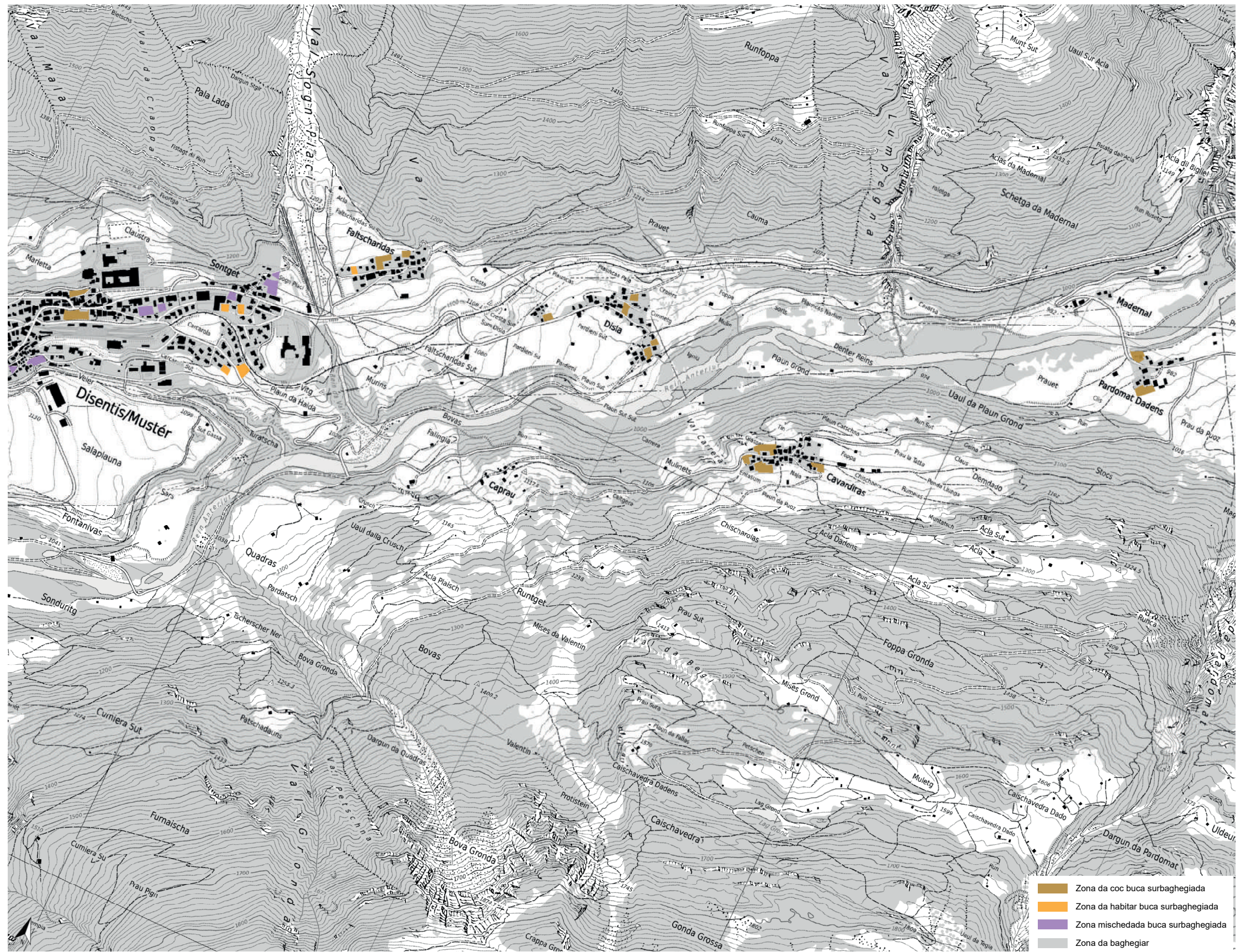
illustraziun 28: reservas da capacitad, stadi matg 2019

L'incumbensa dil plan directiv cantunal ei la mobilisaziun dallas reservas tenor illustraziun 29. L'examinaziun detagliada dallas singulas surfatschas da reserva e l'imposiziun dad in'obligaziun da baghegiar succeda en la revisiun dalla planisaziun locala che suonda.



illustraziun 29: plan da survesta davart las parcelas buca surbaghegiadas Disentis/Mustér encunter sera, stadi avrel 2019





illustraziun 30: plan da survesta davart las parcelas buca surbaghegiadas Disentis/Mustér encunter damaun, stadi avrel 2019



## 4.2 Onn da construcziun (senza renovaziuns)

El coc dil Vitg da Disentis/Mustér ei il center historic entuorn la claustra ed els quartiers da Raveras e Gonda bein veseivels. Il pli grond carschament dil territori da habitadi ei succediud oravontut denter ils onns 1945 e 1990.

Els onns 1970 ein ils quartiers Acletta, Peisel, Denterpraus (Segnas), Sontget e Faltscharidas carschi il pli fetg. Da quei temps ein era las pendicularas sco era stabiliments da hotels ed il Center da sport e cultura vegni baghegiai.

Las fracziuns da Cavardiras, Disla, Mumpé Medel, Mumpé Tujetsch e Segnas corrispundan per gronda part entochen oz al coc historic. Sulettamein a Mumpé Medel ei in pli grond quartier vegnius enzonaus. Entochen oz ein denton mo paucas parcelas surbaghegiadas.

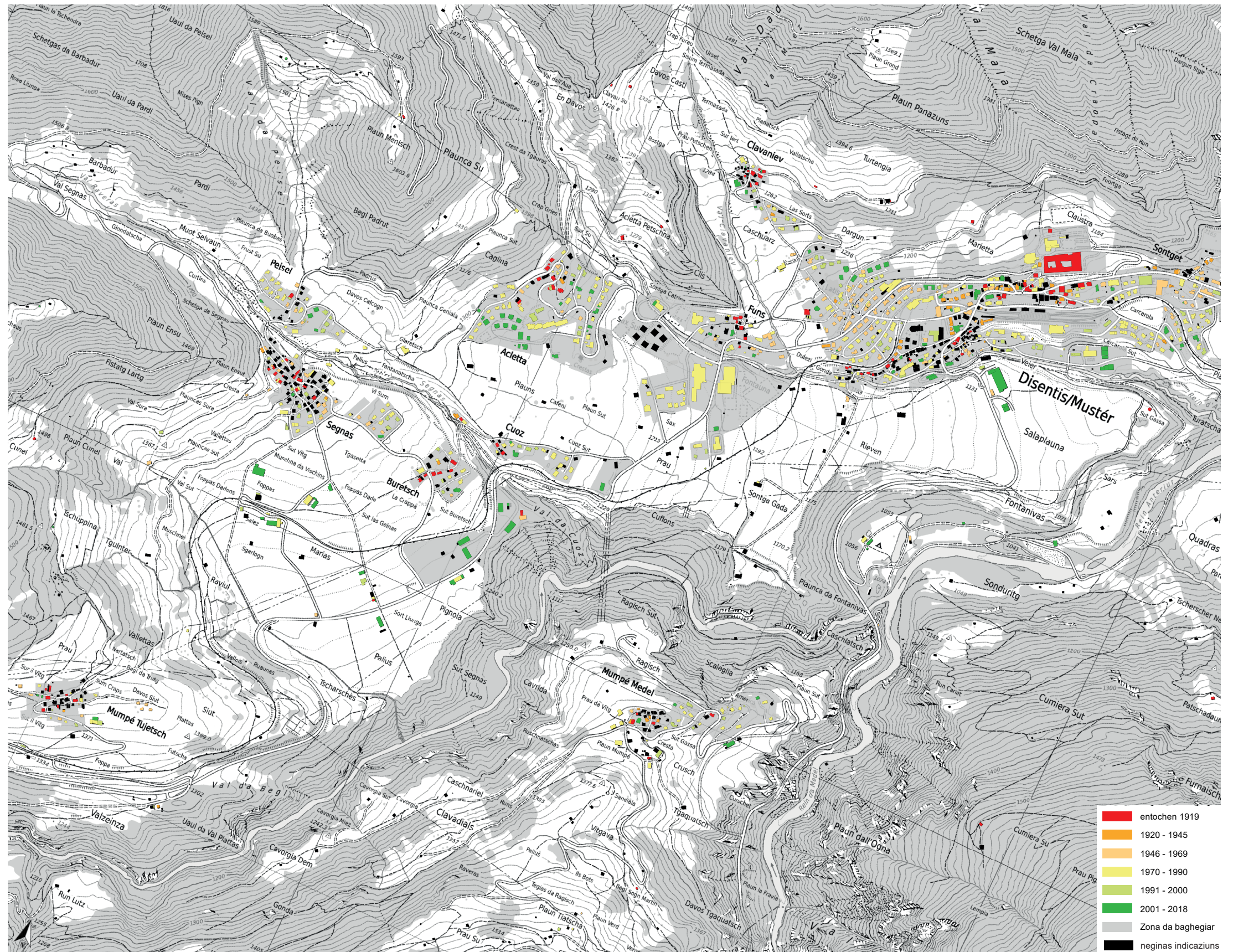
Els davos 15 onns ein la gronda part dils baghetgs novs vegni baghegiai el Vitg da Disentis/Mustér ed ad Acletta.



illustraziun 31: carta postala Disentis/Mustér 1915 (archiv ETH Turitg)



illustraziun 32: fotografia historica Funs, Disentis/Mustér 1923 (archiv ETH Turitg)



illustraziun 33: plan da survesta davart igl onn da construcziun (senza renovaziuns) Disentis/Mustér encunter sera, stadi 2019 – (AEG, Grischun)





illustraziun 34: fotografia historica Disentis/Mustér 1947 - archiv ETH Turitg



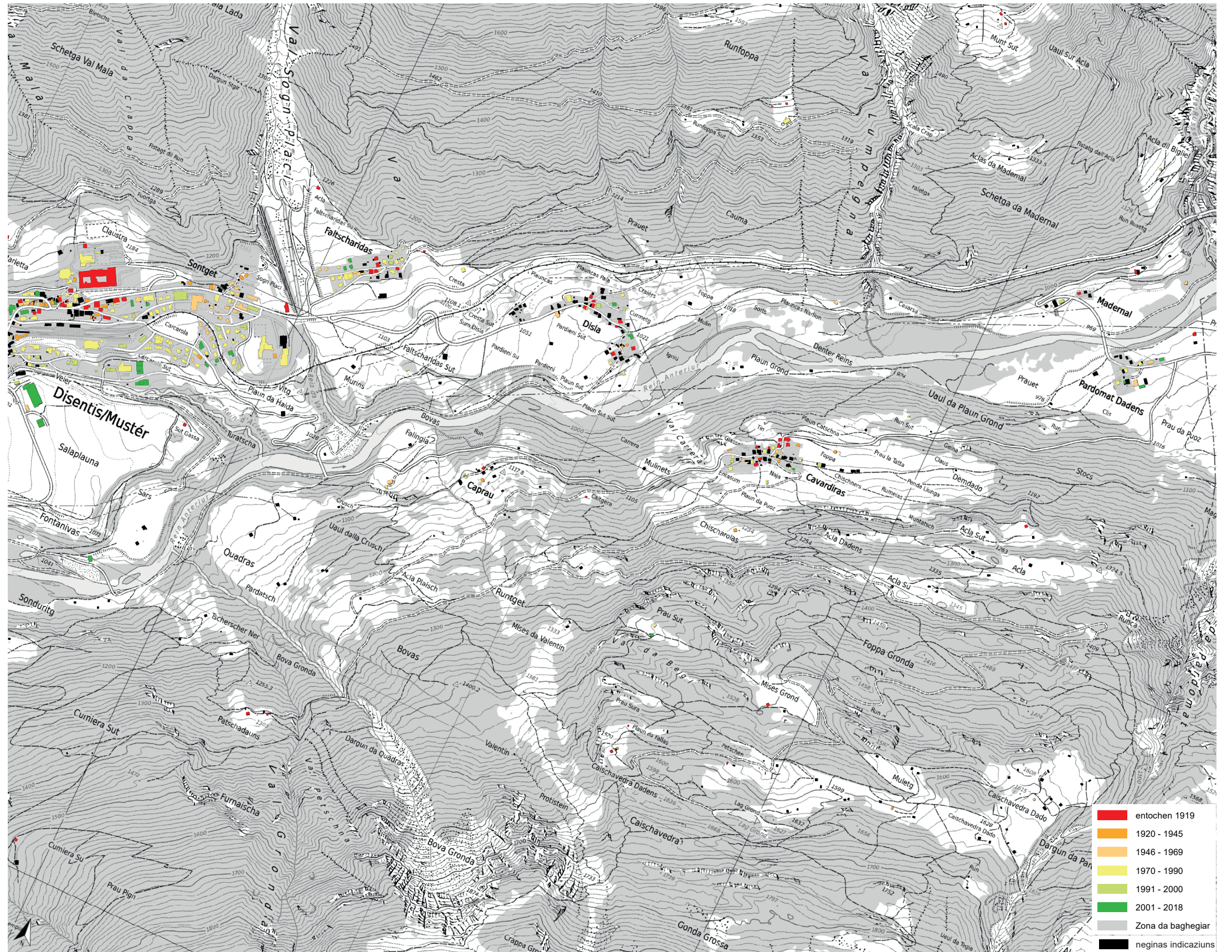
illustraziun 35: fotografia historica Disentis/Mustér 1945 - archiv ETH Turitg



illustraziun 36: fotografia historica Cavardiras 1957 - archiv ETH Turitg



illustraziun 37: fotografia historica Mumpé Medel 1930 - archiv ETH Turitg



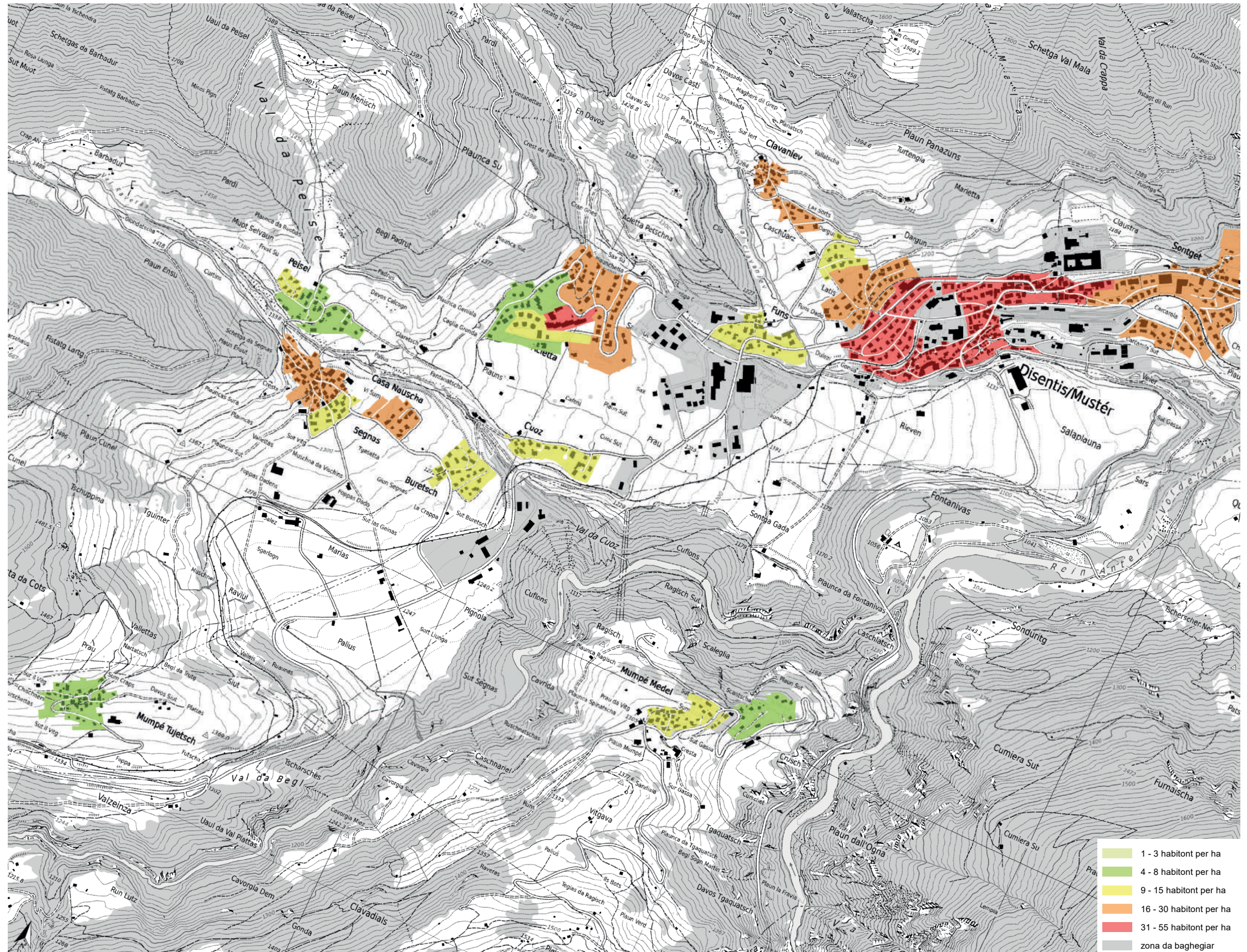
illustraziun 38: plan da survesta davart igl onn da construcziun (senza renovaziuns) Disentis/Mustér encunter damaun, stadi 2019 - (AEG, Grischun)



### 4.3 Diember dalla populaziun per hectara

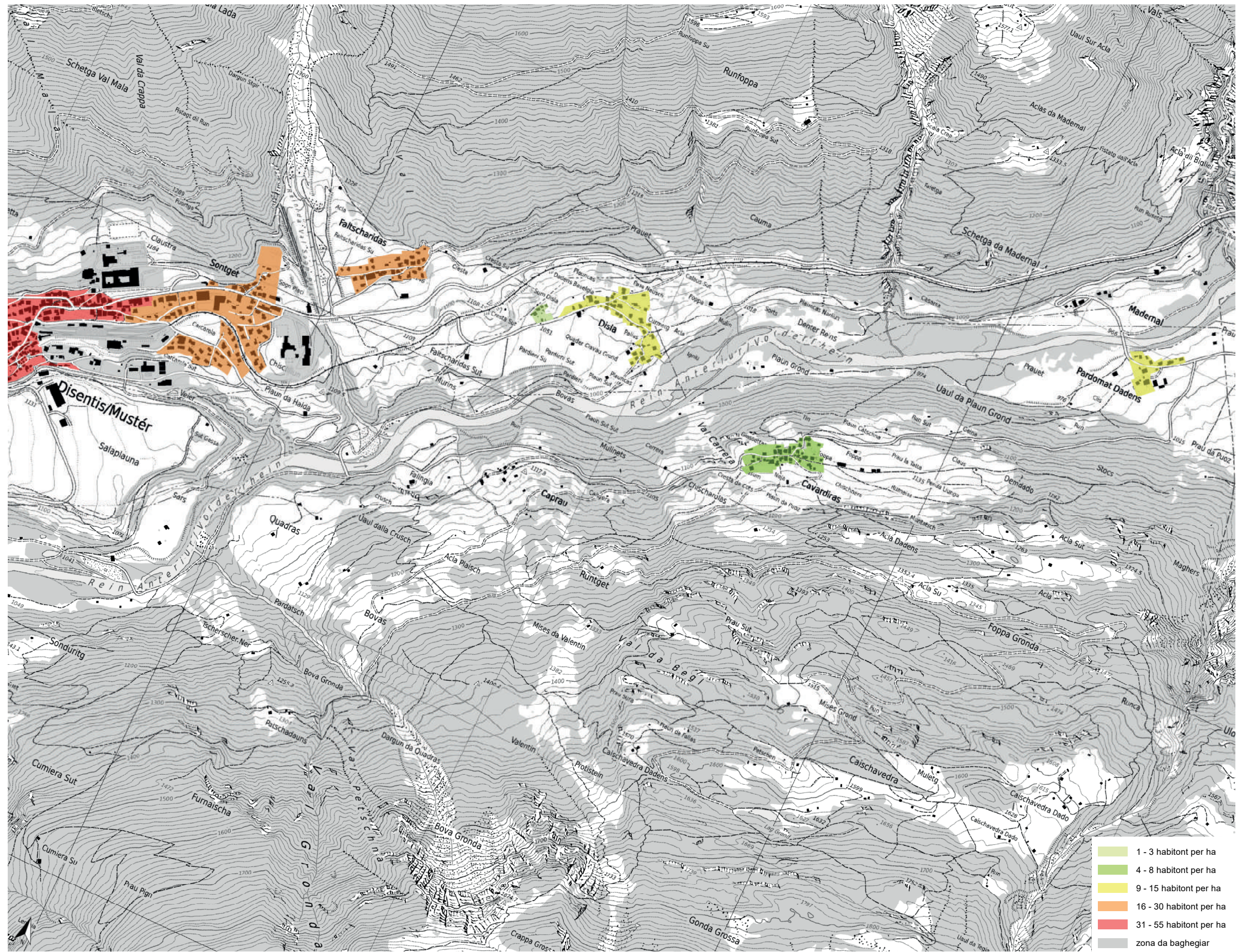
Il diember dalla populaziun per hectara vegn eruius entras igl uffeci federal per statistica sin fundament dalas datas dalla dumbraziun dil pievel davart la populaziun stabla e buca stabla dalla vischnaunca da Disentis/Mustér.

Ils spazis culs diembers ils pli spess sesanflan el center vegl dil Vitg da Disentis/Mustér. Pli gronds diembers cumprovan era ils spazis entuorn il center historic. Pli mudests diembers san ins constatar ellas fracziuns da Disla, Cavardiras, Mumpé Medel e Mumpé Tujetsch.



illustraziun 39: plan da survesta spessadad dalla populaziun per ha Disentis/Mustér encounter sera, stadi avrel 2019 - (BFS STATTOP)





illustraziun 40: plan da survesta spessadad dalla populaziun per ha Disentis/Mustér encunter damaun, stadi avrel 2019 - (BFS STATTOP)



## 4.4 Resumaziun e resultats dall'analisa (SWOT-Analyse)

*L'analisa da SWOT ei in instrument dalla planisaziun strategica. Ella survescha alla definiziun dalla posiziun ed al svilup strategic d'interpresas, organizaziuns e corporaziuns territorialas. SWOT stat per las abreviaziuns, fermezias (engl. strengths), fleivlezias (weaknesses), schanzas (opportunities) e rescas (threats).*

### Fermezias

- » Enteifer la regiun ei la vischnaunca in'impurtonta petga pil turissem, l'agricultura, il mistregn e la scolaziun sco era in impurtont liug da habitar e da lavur.
- » Plirs baghetgs singuls, historics, d'aula valeta datan tempra speciala al maletg dil liug.
- » Cultiras structuradas sco qualitats per la cuntrada.
- » La vischnaunca da Disentis/Mustér ei grazia alla staziun viafierila e las fermadas da viafier e bus colligiada cun la reit pil traffic public.
- » La vischnaunca dispona d'ina remarcabla purschida da sport e temps liber (aschibein la stad sco igl unviern).
- » La vischnaunca dispona d'in memorandum da baghegiar che visa vi sin las qualitats e fermezias dalla surbaghegiada e che fuorma in fil tgietschen pil baghegiar.

### Schanzas

- » Numerusas reservas da terren da baghegiar sederasan dispers sur l'entira zona da baghegiar. La mobilisaziun dallas reservas ella val sa promover il sucuors el center attractiv.
- » Enteifer ils uclauns vegnan numerus nuegls buca pli utilisai (utilisaziun per la vitalisaziun dils centers pusseivel)
- » Enteifer la regiun e la vischnaunca da Disentis/Mustér succedan grondas investiziuns en stabiliments da hotel e da sport.
- » Ils uclauns allontanai dil Center dil Vitg porschan pusseivladads da habitar attractivas. Cun mantener habitadis rurals en loghens cun biala vesta, suleglives e ruasseivels ed ina formaziun cumpacta dil cunfin dalla zona da baghegiar san quellas qualitats vegnir rinforzadas.
- » Entras reveletar il spazi dallas vias eifer il center dil Vitg sa l'attractivitat per pedunzs e per setener si s'augmentar/gudignar
- » L'applicaziun funcziunala/oportuna digl art. 9 dalla lescha davart habitaziuns secundaras savess reactivar ils centers historics dallas fracziuns.

### Fleivlezias

- » Entras la lescha davart habitaziuns secundaras existan duas fieras da terren, numnadamein ils baghetgs tenor vegl dretg (altrechtlich) libers per la midada da diever en habitaziuns secundaras. Cheutras vegnan ils indigens exlaus dalla fiera.
- » Sin la Via Sursilvana (H19) exista grond traffic. Per part vegnan las limitas da canera survargadas. Las autoritads cantunales ignoreschan las mesiraziuns da traffic.
- » Il vast spazi da habitadis d'ordeifer il qual ei colligiau mo limitadamein cul traffic public.

### Rescas














- » Pigl avegnir prognostichescha igl uffeci pil svilup dil territori ina digren dalla populaziun per la vischnaunca.
- » Il mantunar terren da baghegiar impedescha aschibein il svilup egl intern sco era pusseivladads da realisar habitadis per indigens.
- » Ellas fracziuns situadas ella periferia existan grondas reservas da terren da baghegiar. Ulteriuramein muossa il trend en direcziun d'ina depopulaziun da quellas fracziuns.






## 5. Plan directiv (scala gronda mira aschunta)

Il plan directiv muossa territorialmein la direziun d'aziun dil svilup che'ei da persequita. Las intenziuns davart il svilup dil spazi a liunga vosta ein visualisadas el plan e vegnan explicadas entras las proximas paginas detagliadamein quei che pertucca strategias da realisaziun. En quei connex vegn formulau per las singulas intenziuns finamiras e strategias sco era ina recumandaziun d'agir.





### Habitadi

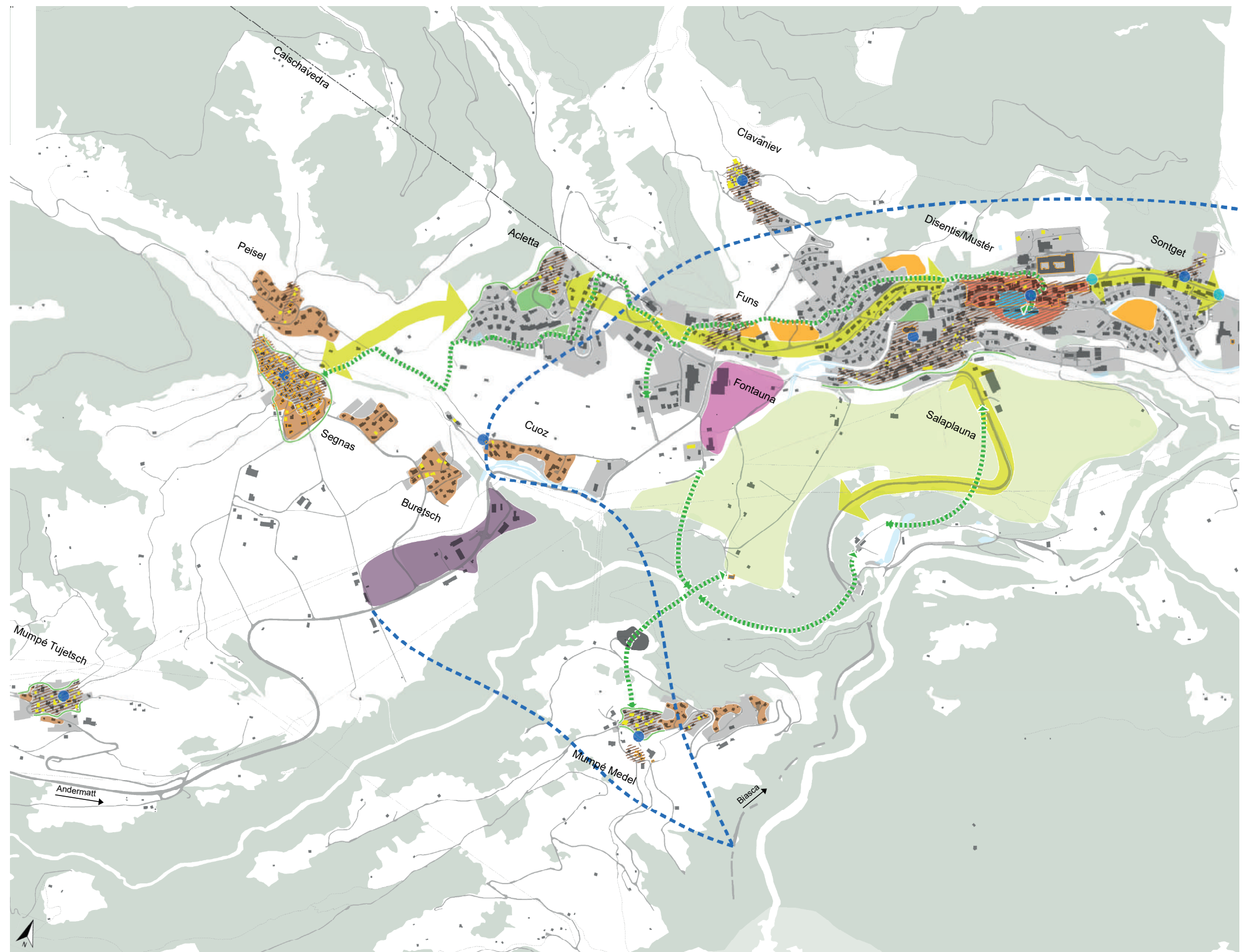
- capitel
-  6.1 center historic
  -  6.2 baghetgs agricols enteifer la zona da baghegiar
  -  6.3 renovaziun digl effectiv (mantener)
  -  6.4 extensiun dil habitadi a liunga vosta
  -  6.5 accent da svilup principal center dil vitg
  -  6.6 accent da svilup principal mistregn
  -  6.7 accent da svilup principal sport e cultura
  -  6.8 accent da svilup principal cuntrada e recreaziun
  -  6.9 crear center dil vitg revitalisar il spazi public
  -  6.10 revitalisar ils plazs dils vitgs (uclauns)
  -  6.11 mantener/valorisar la zona verda
  -  6.11 ur da habitadi
  -  6.16 stabiliments militars

### Traffic

-  6.12 rinforzar l'axa (ost-vest)
-  6.8 optimar/amplificar senda da colligiazion
-  6.13 sviament stradal

### Informaziuns














-  zona da baghegiar
-  uaul
-  auas
-  baghetgs protegi el pgf






illustraziun 41: plan directiv Disentis/Mustér occidental, stadi matg 2019







### Habitadi

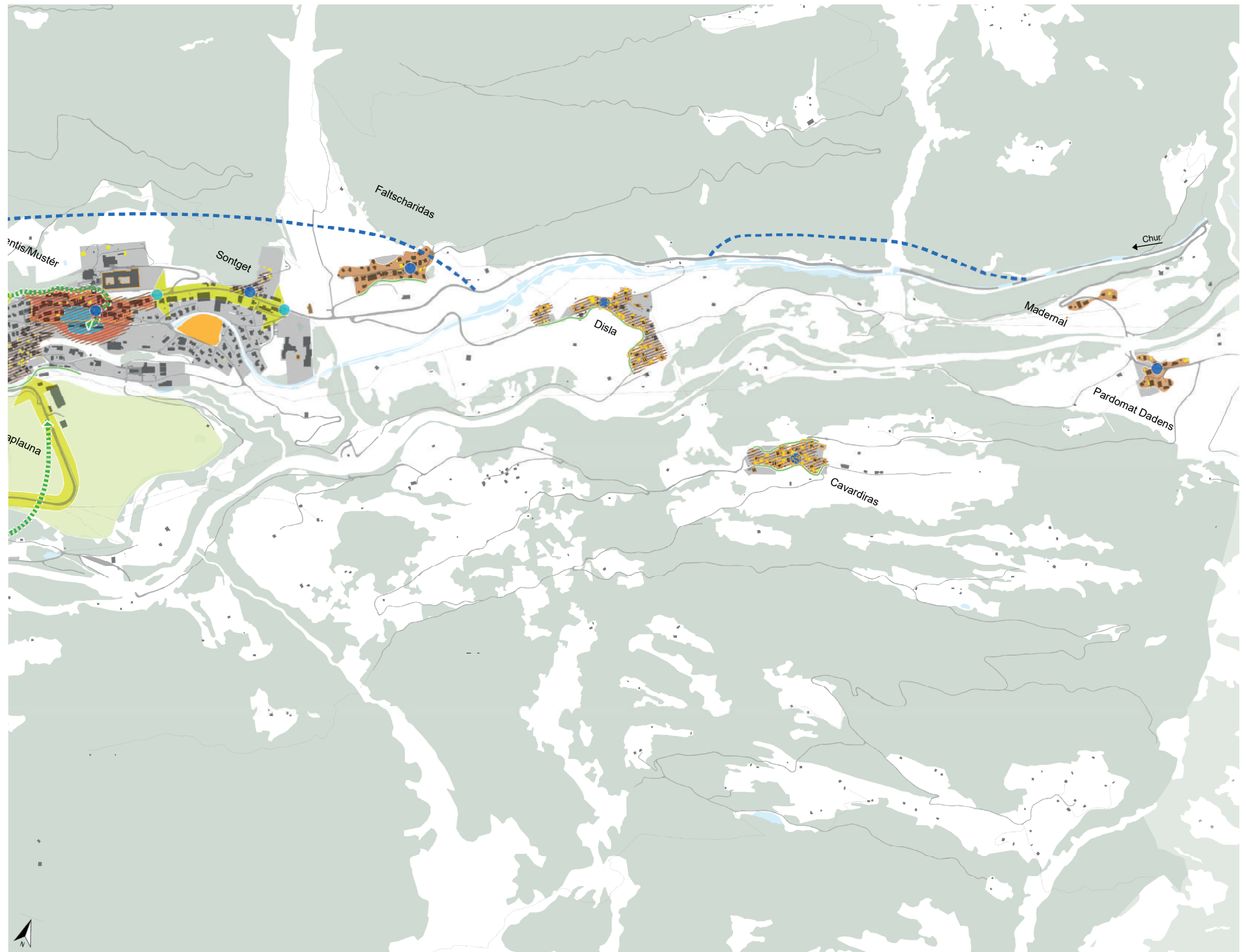
- capitel
-  6.1 center historic
  -  6.2 baghetgs agricols enteifer la zona da baghegiar
  -  6.3 renovaziun digl effectiv (mantener)
  -  6.4 extensiun dil habitadi a liunga vosta
  -  6.5 accent da svilup principal center dil vitg
  -  6.6 accent da svilup principal mistregn
  -  6.7 accent da svilup principal sport e cultura
  -  6.8 accent da svilup principal cuntrada e recreaziun
  -  6.9 crear center dil vitg revitalisar il spazi public
  -  6.10 revitalisar ils plazs dil vitgs (uclauns)
  -  6.11 mantener/valorisar la zona verda
  -  6.11 ur da habitadi
  -  6.16 stabiliments militars

### Traffic

-  6.12 rinforzar l'axa (ost-vest)
-  6.8 optimar/amplificar senda da colligaziun
-  6.13 sviament stradal

### Informaziuns

-  zona da baghegiar
-  uaul
-  auas
-  baghetgs protegi el pgf



illustraziun 42: plan directiv Disentis/Mustér oriental, stadi matg 2019



## 6. Finamiras strategicas

### Finamiras surordinadas

*«Aschia lein nus formar activamein nies spazi da viver!»  
(muossavia «maletg directiv communal dil territori digl ust»)*

- » mantener e sviluppar bunas cundiziuns da habitar e da lavur en cumbinaziun cun la purschida dil temps liber.
- » mantener ed augmentar il diember actual dalla populaziun en vischnaunca.
- » sviluppar las impurtontas petgas turissem, mistregn, formaziun ed agricultura. Rinforzar purschidas existentas.
- » crear premissas attractivas per la generaziun, la quala stat avon la fundaziun d'ina famiglia ni ch'ei gia sin via leutier, e salvar ella en vischnaunca.
- » nezegiar il potenzial dalla plattafuorma che sedat ord las treis direcziuns principalas da traffic Ursera, Biasca e Cuera.



numera tenor legenda el plan (5)	Survesta dallas finamiras strategicas	prioridad da trans- posiziun enteifer la planisaziun locala els proxims treis onns (X)	pagina
6.1	Center historic	X	38
6.2	Baghetgs agricols enteifer la zona da baghegiar	X	39
6.3	Renovaziun digl effectiv (mantener)	X	40
6.4	Extensiun dil habitadi a liunga vesta	X	41
6.5	Accent da svilup principal center dil vitg	ordeifer la planisaziun locala (3 entochen 10 onns)	42
6.6	Accent da svilup principal mistregn	X	43
6.7	Accent da svilup principal sport e cultura	ordeifer la planisaziun locala (3 entochen 10 onns)	44
6.8	Accent da svilup principal cuntrada e recreaziun optimar/cumple- tar senda da colligiaziun	X	45
6.9	Crear center dil vitg revitalisar il spazi public	ordeifer la planisaziun locala (3 entochen 5 onns)	46
6.10	Revitalisar ils plazs dils vitgs (uclauns)	X	47
6.11	Mantener/valurisar la zona verda, ur dil habitadi	X	48
6.12	Rinforzar l'axa (ost-vest)	ordeifer la planisaziun locala (1 entochen 3 onns)	49
6.13	Sviament stradal	ordeifer la planisaziun locala (3 entochen 15 onns)	50
6.14	Mobilisar las reservas da svilup internas	X	51
6.15	Telefonia mobila	X	52
6.16	Stabiliments militars	X	53
6.17	Concept da bus Pass Lucmagn	ordeifer la planisaziun locala (1 entochen 3 onns)	54
6.18	Energias alternativas	ordeifer la planisaziun locala (3 entochen 15 onns)	55
6.19	Scolaziun	X	56



## 6.1 Center historic

### Situaziun da partenza

Il center historic cumplegian il spazi defini egl inventari dils maletgs dil vitg digns da vegnir protegi dalla Svizra (ISOS). Impurtontas perdetgas dil temps davart la muntada historica da Disentis/Mustér ein la claustra sco era ulteriuras accumulaziuns da baghetgs historics. Denter il center surbaghegiai fetg spess sesanflan

punctualmein curtinets, custeivels per la qualidad dils quartiers. Biars da quels baghetgs dattan la tempra al maletg dil vitg. Els ein perdetgas contemporanas ch'attribueschan all'identidad.



illustraziun 43: fotografia ord l'aria, coc historic Disla, matg 2019

### Finamira

- manteniment dallas impurtontas perdetgas dil temps e las qualitats dils centers historics.

### Strategia

- consultar igl ISOS e la gliesta d'inventarisaziun dils maletgs da vitgs digns da vegnir protegi, gruppaziuns da baghetgs e baghetgs singuls sco basa per la planisaziun locala, per scuvierer e proteger impurtontas structurals.

### Recumandaziun d'agir

- Mantener e tenor pusseivladad concretisar il schurmetg da baghetgs singuls e da curtins custeivels el plan general da formaziun (baghetgs protegi ni remarcabels, zonas verdas el plan da zonas).
- Cumpletar punctual il schurmetg d'ulteriurs baghetgs singuls, mirs, begls, vias ed ulteriurs objects el plan general da formaziun.



## 6.2 Baghetgs agricols enteifer la zona da baghegiar

### Situaziun da partenza

Ella zona da baghegiar sesanflan 224 baghetgs agricols. La pli gronda part sesanfla enteifer ils centers historics dils vitgs ed uclauns. Singuls baghetgs agricols possedan aunc in diever agricol. Ils ulteriurs survechan oravontut sco magasins, garaschas ni luvratoris. Pil maletg dil vitg ein singuls baghetgs agricols muort lur situaziun, posiziun e volumen da muntada significants. Perquei eis ei da prender per ils baghetgs agricols tscharni las dretgas mesiras.

La lescha da habitaziuns secundaras (LHS) regla la midada da diever da baghetgs agricols ch'ein marcants pil maletg dil vitg. Ina midada da diever en habitaziuns secundaras ei sut certas cundiziuns pusseivla, sche:

- il baghetg vegn buca diminuius en sia valur da protecziun, specialmein la cumparsa e la structura constructiva fundamentala dil baghetg vegnan exteriuramein buca midadas essenzialmein;
- in manteniment cuzzont dil baghetg sa buca vegnir garantius autruisa;
- negins interess predominants ein cuntrarais.

Il baghetg agricol sto vegnir definius el plan general da formaziun (PGF) sco marcants pil maletg dil liug. Schebein ina midada da diever en ina habitaziun secundara vegn insumma lubida tenor quellas strentgas cundiziuns vegn pér decidiu, suenter la fixaziun el PGF, el rom d'ina procedura da lubientscha da baghegiar. Malgrad ina fixaziun el pgf exista pia negina garanzia per ina midada da diever.

Ils baghetgs agricols dueien pia vegnir utilisai en emprema lingia sco spazi da habitar per indigens. La midada da diever en habitaziuns secundaras ei dalla procedura tecnica enneu pretensiusa e cuntegn giuridicamein tut-tina certas malsegirtads. En mintga cass pretenda ina midada da diever grondas restricziuns dalla formaziun e limitescha aschia las pusseivladads.

Casas existentas tenor il dretg vegl (habitaziuns primaras e secundaras), ch'ein vegnidadas erigidadas avon 2013 san ins era malgrad la lescha da habitaziuns secundaras (LHS) reutilisar (midada da diever) libramein. Per habitaziuns lubidas suenter ils 11 da mars 2012 entochen ils 31 da december 2012 vala negina pusseivladad d'engrondiment. Aschia exista gia in fetg grond potenzial da baghetgs tenor il dretg vegl ch'ein reutilisabels sco habitaziuns secundaras.

### Finamira

- vitalisaziun dil center dil vitg
- utilisaziun dils baghetgs agricols buca pli basignai pil diever agricol sco diever da habitar per indigens (neginas habitaziuns secundaras) ni per autras utilisaziuns conform alla zona.

### Strategia

- lubir renovaziuns sin basa dil dretg da cuort ni entras la moda da baghegiar tenor las reglas.
- possibilitar renovaziuns attractivas.
- crear ulterior spazi da habitar.
- Excepziunalmein possibilitar la midada da diever en habitaziuns secundaras (art. 35b OPT).
- Realisar sil palancau digl uorden fundamental directivas concernent baghetgs characteristics pil maletg dil liug (art. 9 al. 1 ZWG)

### Recumandaziun d'agir

- fixar el plan general da formaziun singuls baghetgs agricols ch'ein muort lur posiziun ni lur substantza „remarcabla“ impurtants da proteger adequatamein (segirar il volumen, materialisaziun, contuorn etc.).
- formar ils spazis exteriurs cun quitau.
- plazzar ils parcadis egl intern dils baghetgs ni ordeifer il coc dil vitg.
- plazzar ils parcadis egl intern dils baghetgs ni ordeifer il center dil vitg. Examinar baghetgs agricols agl ur dalla zona da baghegiar e sche necessari exzonar.



## 6.3 Renovaziun digl effectiv (mantener)

### Situaziun da partenza

El center entuorn la staziun ed els quartiers cunfinonts, sco p.ex. ad Acletta ei gl'interess per terren da baghegiar il pli aults. Tuttina porschan las fracziuns situadas pli lontan dil Vitg pusseivladads attractivas da habitar. Gl'ei impurtont da mantener quell'attractivitat e da cuntinuar da sviluppar quella. La fracziuns periferas fuorman in cunterpol tiel center dil Vitg activ. Ellas ein situadas en loghens ruasseivels e tras ina mudesta carschen ein las fracziuns pil pli aunc mantenidas en

fuorma, grondezia e stil original. Tuttina existan en las fracziuns agl ur dil habitadi per part reservas da terren da baghegiar pli grondas. Perencunter existan avunda reservas internas en fuorma da largias da baghegiar e baghetgs agricols. Las pusseivladads d'utilisaziun ein muort munconza da damonda restrenschidas. Per la renovaziun ed il manteniment digl effectiv eis ei perquei da trer en consideraziun tuttas pusseivladads



illustraziun 44: fotografia ord l'aria Clavaniev, renovaziun digl effectiv, matg 2019

### Finamira

- mantener e sviluppar las fracziuns sco loghens da habitar attractivs.
- mantener e renovar la substanza dils baghetgs existents.

### Strategia

- Las fracziuns possedan bunas infrastructuras. Quellas ein da mantener e nua ch'ei fa basegns d'optimar. El center stat la cuntinuaziun dil svilup dil habitadi e da mantener la qualitat da habitar silla tiara en loghens ruasseivels e suleglivs. Ina buna mischeida da possessurs da habitaziuns secundaras e d'indigens ei giavischada.

### Recumandaziun d'agir

- examinaziun dalla cunfinaziun dalla zona da baghegiar enviers la cuntrada (da pign spazi).
- attribuir (exzonar) parcelas senza avertura ni parzialmein buca surbaghegiadas agl ur dils habitadis ad ina zona adattada (p.ex. zona verda, zona per baghetgs pigns ed annexs, ni zona da cuort e curtin), respectivamein attribuir ad ina zona da tener liber (buca zona da baghegiar).
- preveder in'exxonaziun da reservas HMC agl ur dils habitadis resp. ordeifer il terren ch'ei per gronda part surbaghegius (obligaziun da baghegiar sco emprem pass). Considerond il basegns eis ei era da mantener per las fracziuns pintgas reservas da zonas da baghegiar.



## 6.4 Extensiun dil habitadi a liunga vesta

### Situaziun da partenza

Igl uffeci pil svilup dil territori (ust) prognostizescha per Disentis/Mustér in augment dalla populaziun da 9 habitonts entochen igl onn 2030. Ellas reservas existentas mobilisadas entras parcelas sututilisadas e buca surbaghegiadas han ca. 239 habitonts plaz. Il svilup demografic spitgau sa tenor l'examinaziun actuala dalla capaciad da zonas da baghegiar vegnir pigliaus si enteifer las zonas da baghegiar existentas. Quei ei se-resultau entras in'analisa dallas reservas. Cun la mobilisaziun da quellas reservas gia menziunada dueien quellas vegnir activadas per surbaghegiadas. Sch'ei dat il cass ch'il basegns dil svilup demografic sa buca vegnir cuvretgs cun la mobilisaziun dallas reservas actualas dueien pusseivels territoris d'extensiun vegnir defini el plan directiv. Il svilup turistic ella regiun Ursera, Sedrun e Disentis/Mustér ei enteifer gl'entir artg alpin singulars. L'influenza sin il svilup demografic entras las investiziuns gia fatgas e previdas en stabiliments per la hotellaria e sport (mo gia 35 novas plazzas da lavur el niev resort) ein aunc nuncalculablas. Gia oz semuossa la tendenza che Disentis/Mustér posseda sco sutcenter in

bia pli grond potenzial da svilup enviers las vischnauncas vischinontas. Quei svilup vegn buca reflectaus ella prognosa digl UST.

Ils treis loghens Funs, Latis e Carcarola ein adattai sco spazis d'extensiun. La summa dalla surfatscha da sulom munta a 3.5 ha. Tenor las directivas dalla planisaziun eis ei da preveder pil spazi turistic ina cefra d'utilisaziun da 0.5. Per l'enzonaziun vegn pretendiu ina classa da qualidad dil traffic public D.

Cun la surfatscha da 3.5 ha ed ina utilisaziun unica per habitar sa vegnir creau spazi da habitar per ca. 200 persunas (3.5 ha x 0.5 cu x 0.8 grad d'extensiun / 70m<sup>2</sup> diever da surfatscha d'alzada per persuna).

### Finamira

- definir loghens per in'extensiun da habitadis a liunga vesta per crear niev spazi da habitar per in carschament demografic a liunga vesta.

### Strategia

- actualmeins s'auda Disentis/Mustér tier las vischnauncas cun zonas da habitar, mischedadas e da coc surdimensiunadas. Sche quei stadi semida e la vischnaunca sto metter a disposiziun ord motivs dil carschament demografic niev terren da baghegiar, ein en quei mument ils habitadis d'extensiun tenor plan directiv predominants.
- considerond las directivas dil MDTC eis ei d'interpreter ils pass per in'enzonaziun. Cun ina planisaziun consecutiva ed in concept da baghegiar local vegn garantiu ina buna utilisaziun (trer a nez silmeins 80% dalla surfatscha fixada), segirar ina buna adattaziun allas structuradas vischinontas ed ina avertura efficienta.

### Recumandaziun d'agir

Aschi spert sco la necessitad numnada sura sefa valer ein suandonts pass necessaris:

- rinforzar l'infrastructura dil center.
- cumpletar la reit dil traffic public.
- elavurar in plan da surbaghegiada ed in concept d'avertura etappau.
- enzonaziun en etappas tenor analisa da basegns.
- garantir la disponibilitad e l'ulivaziun dil surpli da valor.
- Coordinaziun cun la Regiun Surselva



## 6.5 Accent da svilup principal, center dil Vitg

### Situaziun da partenza

Egl accent da svilup principal, center dil Vitg, sesanflan per liung dalla Via Sursilvana naven dalla claustra entochen il baghetg dalla banca Raiffeisen differentas stizuns, boutiques, menaschis da survetsch, menaschis da gastronomia e mistregn. Muort il grond traffic ed ils passapeis graschels resp. che mauncan ein las utilisaziuns orientadas alla publicitad buca propi resen-tiblas. La staziun da Disentis/Mustér generescha aultas frequenzas. Gl'access alla Via Sursilvana ei denton mo pusseivels sur ina sviada sur la Via dalla Staziun. Ina colligaziun directa naven dalla staziun exista en fuorma

d'ina scala stretga. Ulteriuramein maunca el vitg in plaz central da sentupada e setener si.

Il cataster davart la mulesta da canera dil cantun resplenda la situaziun el liug. Entras las duas rutas en direcziun digl Alpsu e dil Lucmagn vegn generau el center dil vitg in grond traffic. Las limitas da canera vegnan surpassadas tier divers baghetgs.



illustraziun 45: via da transit entras il coc dil vitg, stadi mars 2019

### Finamira

- calmar e revitalisar il spazi dalla via en favur dallas utilisaziuns ed activitads existentas.

### Strategia

- il potenzial el center dil vitg duei vegnir rinforzaus. Bunas ed attractivas cundiziuns dueien possibilitar da resen-tir las utilisaziuns existentas. Cun mesiras adattadas duei il center dil vitg vegnir descargaus dil traffic individual motorisau (traffic da transit).

### Recumandaziun d'agir

- prender mesiras per descargar la via dil traffic da transit (sviament, transformaziun dil spazi dalla via).
- ereger in parcadi central.
- utilisaziuns da plauenterren ein gjavischadas vinavon, ellas ein lubidas e vegnan promovidas.



## 6.6 Accent da svilup principal mistregn

### Situaziun da partenza

Igl accent da svilup principal mistregn cumpeggia il liug Pignola ch'ei existents e fixaus el plan da zonas. Ella part encunter notg existan gia differentas utilisaziuns da mistregn. El sid-occidental da quei liug ei vegniu approbau igl onn 2018 in'engrondaziun dalla zona. In sectur parzial situaus pli sid-occidental da l'otra vart dalla Via Foppas ei vegnius sistius enteifer la procedura d'approbaziun. Pér cura ch'in basegns legitim exista ei in'engrondaziun dalla surfatscha sco zona da mistregn ed industria pusseivla.

El Vitg sesanflan plirs menaschis da mistregn pli gronds circumdai da casas cun habitaziuns. Ulteriuramein sesanflan el vitg differents menaschis da survetschs medicinal. Cheutras exista in center da purschidas el Vitg.



illustraziun 46: fotografia ord l'aria, zona da mistregn Pignola, matg 2019

### Finamira

- concentraziun d'utilisaziuns d'industria e mistregn el territori da Pignola. Mobilisaziun dalla zona da mistregn.
- megliera concentraziun dallas purschidas medicinalas sigl entir intschess dalla vischnaunca.

### Strategia

- la reserva el territori da Pignola ei adattada per ina dislocaziun dils menaschis da mistregn ch'ei oz reparti el Vitg (nezegiar sinergias).

### Recumandaziun d'agir

- obligaziun da surbaghegiar las reservas existentas.
- accent medicinal (liug da cura/aua da radon), promover il turissem da sanadad, promover bunas relaziuns da spazi per survetschs medicinal
- crear bunas cundiziuns per industria e mistregn.



## 6.7 Accent da svilup principal sport e cultura

### Situaziun da partenza

L'engrondaziun dalla reit da velo/bike a Disentis/Mustér ed el contuorn munta sper la reit da viagià existenta igl accent da svilup principal. La regiun Gottard extenda siu intschess e possibilitescha in svilup surcommunal. Gl'unviern posseda la regiun ina dallas pli extendidas reits da viagià cun gianellas dalla Svizra. Aschia sa la purschida vegnir amplificada a Disentis/Mustér. La loipa da Nordic Surselva che posseda siu liug da partenza a Disentis/Mustér completescha la purschida. La claustra da Mustér ei gia in'impurtanta attracziun culturala.

Ella sto denton vegnir rinforzada cun collaboraziuns regiunalas. La cultura ei francada regiunalmein e duei era vegnir sviluppada regiunalmein. Disentis/Mustér ei entras sia infrastruttura, siu Center da sport e cultura il center dalla Surselva su ni schizun dall'entira Surselva. Il Center da sport e cultura (CSC) possibilitescha dietas e congress ch'ei in quella dimensiun entochen Cuera, Biasca, Brig ed Altdorf buca pusseivels.



illustraziun 47: fotografia ord l'aria, Center da sport e cultura, matg 2019

### Finamira

- mantener e rinforzar Disentis/Mustér sco center da sport e cultura entras in'optimala purschida per il temps liber, da cultura e da sport.
- sviluppar la cultura sin camp regional e surpender la rolla da leader.

### Strategia

- il CSC duei vegnir formaus ton per la populaziun sco pil turissem sco center attractiv per sport, giug, cultura, congress e temps liber.
- nezegiar sinergias cun purschidas equivalentas ella regiun (bogn cuvretg a Sedrun ed auters) per scaffir aschia la premissa per ina cofinanziaziun entras ulteriurs cercchels publics.

### Recumandaziun d'agir

- sanar il Center da sport e cultura.
- commercialisar meglier las purschidas.
- mantener e completar l'infrastructura.
- crear in post da coordinaziun per occurrenz, congress, sport e cultura.



## 6.8 Accent da svilup principal cuntrada e recreaziun Optimar/cumpletar senda da colligiazion

### Situaziun da partenza

La planira a Salaplauna ei da stad sco era gl'unviern in impurtont liug da recreaziun local. Oz mauncan en quei territori punctualmein las colligiazions denter las sendas da viagiar. Il campadi Fontanivas savess vegnir

colligiaus meglie cun quella reit. Oravontut pil turissem da stad ei la piazza da campar in impurtont punct da partenza ella zona da recreaziun locala.



illustraziun 48: fotografia ord l'aria, zona da recreaziun locala, mars 2019

### Finamira

- scaffir colligiazions optimalas denter las sendas da viagiar existentas e megliegar l'integraziun dil campadi en la zona da recreaziun locala.

### Strategia

- La reit duei vegnir cumpletada cun novas sendas. Cun colligiar auters tocs da vias dueien resultar colligiazions da sendas senz'interrupziun. Il campadi ed autras utilisaziuns turisticas vegnan integradas ella reit sco la staziun da muntogna dalla pendiculara Cuolm da Vi ni singuls projects turistics ellas fracziuns (p.ex. agroturissem a Mumpé Medel) vegnan integradas ella reit. Las colligiazions el plan directiv muossan concepziunalmein las colligiazions impurtontas.

### Recumandaziun d'agir

- fixar exactamein el plan general d'avertura ils tocs da colligiazion che mauncan.
- Optimar sendas per viandonts e sendas da bike (stad ed unviern), per exempel entras il concept da bike « San Gottardo » ni la punt pendenta Mumpé Medel.
- optimar las sendas da viagiar e da velo/bike (stad ed unviern).
- detretschament da traffic e recreaziun (--> sviament).
- amplificaliun dallas purschidas da stad ed unviern.
- Coordinaziun cun la Regiun Surselva



## 6.9 Crear center dil vitg

### Situaziun da partenza

Ella vischnaunca da Disentis/Mustér existan entgins spazis publics che basegnan ina revitalisaziun.

#### Staziun:

Il contuorn dalla staziun vegn actualmeins dominau entras la via, ils parcadis ed il mir da sustegn. Igl areal Hess schai denter la staziun e la Via Sursilvana. Ei setracta d'in impressiunont spazis verd da pumera. Ina colligiaziun speciala naven dalla staziun tier la via principala exista buca oz.

#### Spazi verd denter claustra e via principala:

Denter la claustra e la via principala sesanfla in spazis

verd teis. El sid dalla via sesanflan casas da habitar marcantas. Il spazis verd contribuescha considerablameins alla vesibladad dalla claustra naven dalla via principala ed el accentuescha la differenza d'altezia.

Entrada el Vitg encunter damaun sper il Disentiserhof: L'entrada el Vitg encunter damaun vegn definida oz entras la baselgia da Sogn Placi, il Disentiserhof e menaschis da mistregn, sco p.ex. ina garascha d'autos. Tier la formaziun e la presentaziun all'entrada dil Vitg exista aunc potenzial da revitalisaziun.



illustraziun 49: staziun

<b>Finamira</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>– revitalisar e formar da niv spazis publics.</li> <li>– megliar l'accessibladad e la qualidad da segiurn (setener si/sentupada).</li> </ul>
<b>Strategia</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>– ina colligiaziun spaziala denter la staziun e la Via Sursilvana duei vegnir creada. Quella survecha sco niv liug da segiurn e da sentupada, mo era sco center dil Vitg. Igl areal Hess duei vegnir fatgs accessibels parzialmeins alla publicitad. El duei engiavinar da sefermar. Plinavon duei igl areal survir sco colligiaziun a pei senza impediment denter la staziun ed il center dil Vitg. Tier la svilupaziun digl areal eis ei da garantir ina formaziun d'aulta valeta. Leutier eis ei da risguardar las enconuschien-tschas sedadas entras la lavur dalla scol'aulta specialisada Grischuna (2019)</li> <li>– il spazis verd denter la claustra e la via cantunala duei vegnir mantenius per buca restrenscher la vesta silla claustra e per puntuar la differenza d'altezia.</li> <li>– l'entrada encunter damaun sper il Disentiserhof duei vegnir puntuada meglier e vegnir formada pli paschevlameins.</li> </ul>
<b>Recumandaziun d'agir</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>– staziun: crear cundiziuns generalas per la planisaziun (concept per utilisaziun e formaziun). Mobilisar igl areal Hess.</li> <li>– spazis verd denter claustra e via cantunala: segirar ina formaziun attractiva e l'accessibladad.</li> <li>– Disentiserhof: concorrenza per la formaziun dall'entrada dil vitg cun ina rolla activa dalla vischnaunca.</li> </ul>



## 6.10 Revitalisar plazz dil vitg (uclauns)

### Situaziun da partenza

En las singulas fracziuns da Disentis/Mustér sesanflan plirs plazz fontauna impressiunants. Pli baul eran quels plazz per part impurtants loghens da sentupada e da segiurn pils habitonts. Plirs plazz fontauna ein gia vegni

revitalisai en favur dalla qualidad da sentupada. Singuls vegnan aunc recepi e duvrai sco surfatschas da traffic. Autras qualitats da sentupada mauncan.



illustraziun 50: plaz fontauna, Disla

### Finamira

- megliaziun dallas qualitats da sentupada ni da spazis externs.

### Strategia

- ils basegns e las pretensiuns da nez dils singuls plazz ein d'analisar e la revitalisaziun duei vegnir adattada leusunter.

### Recumandaziun d'agir

- consultar la Scolaulta specialisada dil Grischun per schar elavurar studis da maletgs dil liug davart ils plazz dil vitg.
- eruir e definir ils basegns dils vischins e sin quella basa formar e revitalisar (cun tschentar prioritads).
- crear plazz dil vitg cun pusseivladads da seser (plonta, baun, aua etc.).

## 6.11 Mantener/revitalisar la zona verda agl ur dil habitadi

### Situaziun da partenza

Igl ur dils habitadis ei in spazi denter las structuras da habitadi surbaghegiadas e la cuntrada. Ils urs da habitadi fixai el plan directiv cumprovan qualitäts e potenzials specificis e caracteristics. Quels urs da habitadi ein era remarcai el plan directiv regional. Ils spazis verds remarcai presentan igl ur dil habitadi denter il habitadi surbaghegiu ni tier impurtonts spazis verds enteifer il

habitadi. Quellas lingias possibiliteschan las colligaziuns da vosta tier il center historic. Tier singuls urs da habitadi fuorman ils baghetgs ina clara terminaziun en viers la cuntrada. Entgins spazis verds ein gia vegni fixai el plan da zonas sco zona verda.



illustraziun 51: fotografia ord l'aria, mantener/valorisar la zona verda Disentis/Mustér vitg, matg 2019

### Finamira

- mantener ed accentuar la marcanta midada naven dil habitadi ella cuntrada (urs ed endentadas).

### Strategia

- ils urs da habitadi fixai el plan directiv valan sco directivas per las lingias da cunfin da habitadi.

### Recumandaziun d'agir

- ils urs da habitadi fuorman ils cunfins dallas zonas da baghegiar.
- definir spazis verds.



## 6.12 Rinforzar l'axa (ost-vest)

### Situaziun da partenza

La colligaziun dil center dil vitg cun ils loghens turistics principals vischinonts entras il traffic public ha potenzial da svilup. Ina completaziun vegness a rinforzar il center dil vitg e generar dapli frequenzas. Entras ils projects actuals e tals che sesanflan en projectaziun ei il territori Acla da Fontauna – Sontga Catrina s'establiu sco territori principal per stabiliments da sport e turissem. Cheu tucca ei da cumbinar optimalmein l'infrastructura dalla vischnaunca cun l'infrastructura turistica. Igl ei necessari d'interprender tuts sforzs per scaffir en quei liug in'optimala colligaziun cul center dil vitg. Cun in bien concept pil traffic public enteifer la vischnaunca ed

il rinforzament correspondent dil center dil vitg sa quei gartegiar. Sco pendant dil territori Acla da Fontauna san ins considerar il Disentiserhof. Sch'igl engrondiment dil hotel da cura succeda, muntass quei ina cunterpeisa independenta dalla stagiun, cuntrari al menaschi fermamein sesional el territori d'Acla da Fontauna. Igl ei da considerar ch'il center dil Vitg sesanfla bunamein amiez denter quels dus accents.

#### Finamira

- optimar il concept-TP enteifer la vischnaunca. Meglier access dils differents hotspots turistics tiel center dil Vitg.

#### Strategia

- rinforzar la colligaziun dil center dil Vitg cun ils loghens principals turistics vischinonts entras il traffic public.

#### Recumandaziun d'agir

- surdar l'incumbensa per optimar dalla reit da traffic publica (concept-TP).

## 6.13 Sviament stradal

### Pugn da partenza

Il sviament stradal definius el plan directiv secumpona da duas parts. L'emprema part pertucca la Val Lumpegna. Quella part dalla via principala vegn segirada entras in indrez d'avertiment. En cass da prighel vegn quei tschancun serraus. La Val Sogn Placi all'entrada dil vitg da Disentis/Mustér vegn surveglada entras las personas responsablas, en cass da prighel vegn ella serrada.

Ils 12 da fevrer 2019 ha il Cussegl Grond approbau l'incarica da deputau Berther alla Regenza. Quell'incarica ensiara l'examinaziun da differentas sliaziuns per optimar la situaziun actuala. En quei connex ei era vegniu proponiu in sviament entras la construcziun d'ina gallaria. Ella brev al Cussegl Grond ha la Regenza dils 25 d'avrel 2019 renviu la proposta per ina gallaria motivont ch'ils prighels dalla natira giustificeschien buca la construcziun d'in sviament entras ina gallaria.

Il vitg da Disentis/Mustér ei situau alla cruschada dalla via digl Alpsu (H19) e la via dil Lucmagn (H416). La cruschada sesanfla enamez il center dil Vitg. Leu sedat specialmein la stad in augment da traffic entras turists e viandonts. Avon la cruschada dumbra la Via Sursilvana ina media da traffic quotidian (MTQ) da ca. 3559

vehichels (stadi 2017, frequenzas da traffic digl uffeci da construcziun bassa). Cunzun la stad exista in grond traffic entras excursiuns. Il diember da vehichels munta a 6007 vehichels per di ni a 611 vehichels per ura (cefras digl onn 2011)

Muort igl ault buordi da traffic sedat ina gronda grevezia da canera (mira capetel 2.4.8), la quala ei sefa surtut la stad muort ils numerus motociclists aunc pli aulta. Digl augment da traffic pitescha era la qualidad da setener si e la segirtad dils pedunzs el center dil Vitg. Consequentamein exista buca mo per la qualidad da habitar in effect negativ, mobein era per las utilisaziuns da mistregn e commerci el center dil Vitg ch'ei orientadas al public. Risguardond las cefras indicativas dil traffic ei posiziun dalla Regenza dil cantun Grischun (risposta sin l'incarica da deputau Clemens Berther) buca capeivla. Independentamein dalla posiziun dil cantun vegn la vischnaunca a perseguitar la finamira per in sviament dil Vitg.

#### Finamira

- Prevegnir la serrada dalla via principala sil tschancun dalla Val Sogn Placi entras la construcziun d'ina gallaria.
- discargar il Vitg dil grond traffic sin las vias digl Alpsu e dil Lucmagn.

#### Strategia

- fixar el plan directiv in trassé rudimentar sco basa da discussiun.

#### Recumandaziun d'agir

- metter il project sin l'agenda politica. Possibilitar la realisaziun enteifer 15 - 20 onns.
- coordinar la recepziun el plan directiv regional ed el plan directiv cantunal.



## 6.14 Mobilisaziun dallas reservas da svilup internas

### Situaziun da partenza

Las reservas da baghegiar (parcelas buca surbaghegiadas) ein spatitschadas sur l'entira zona da baghegiar. Denter quellas sesanflan parcelas buca surbaghegiadas mo era parcelas pli grondas ch'ein sututilisadas, sin las qualas ei savess vegnir erigiu in ulteriur baghetg. L'examinaziun dallas capacitads dallas zonas da baghegiar sesanfla el capetel 4.1 «capacitad dallas zonas da baghegiar».

La lescha da planisaziun federala sco era il plan directiv habitadi dil cantun Grischun pretendan in svilup da habitadi drizzaus consequentamein egl interior. Enzo-naziuns ein mo pusseivlas sch'il basegns ei legitimaus entras il svilup demografic e tut las mesiras per la mobilisaziun dallas reservas existentas ein vegnidadas pridas sin gl'entir intschess dalla vischnaunca.

Tenor il stadi actual davart la capacitad dallas zonas da baghegiar auda la vischnaunca da Disentis/Mustér tenor il plan directiv cantunal effectivamein denter las vischnauncas cun zonas da habitar, mischedadas e da coc (HMC) surdimensionadas. Quei vul dir che la vischnaunca sto realisar mesiras per mobilisar las reservas dallas zonas baghegiar existentas ni schizun reducir las

zonas da baghegiar. L'examinaziun davart la reducziun dallas reservas-HMC succeda tenor il plan directiv cantunal (PDC) en treis pass:

1. Reservas-HMC buca aviartas e buca surbaghegiablas agl ur dil habitadi ein d'exzonar e d'attribuir enteifer il habitadi ad ina zona che sa buca vegnir surbaghegiada.
2. Per reservas-HMC buca surbaghegiadas agl ur dil habitadi, resp. che sesanflan per gronda part ordeifer il territori surbaghegiu ei da preveder in'exxonaziun (en in εμπrem pass obligaziun da baghegiar).
3. Midada da zonas resp. tener liber reservas-HMC che han ina funcziun da structuraziun enteifer il habitadi. Ellas vegnan per motivs dalla protecziun dil maletg dil vitg partidas tier ad ina zona che sa buca vegnir surbaghegiada.

En consequenza dalla mobilisaziun dallas reservas spetg'ins era in'influenza sin il svilup dils prezis dil terren da baghegiar. Igl ei da quintar ch'ils prezis sesviluppeschien naven da prezis desiderai tier prezis realisabels tenor la fiera.

### Finamira

- segirar la disponibilitad dallas parcelas da baghegiar buca surbaghegiadas.

### Strategia

- obligar surfatschas en zona da baghegiar buca surbaghegiadas denton surbaghegiablas cun in'obligaziun da baghegiar. Sco basa survescha l'examinaziun dalla capacitad dallas zonas da baghegiar (capetel 4.1 „capacitad dallas zonas da baghegiar“).
- impedir il mantunar terren da baghegiar, damai che quel ei cheu per surbaghegiar.

### Recumandaziun d'agir

- fixar per las zonas da baghegiar sur igl entir intschess dalla vischnaunca in'obligaziun da baghegiar per surfatschas buca surbaghegiadas e preveder mesiras pil cass che l'obligaziun da baghegiar vegn buca ademplida (p.ex. en cass d'interess public dretg da cumpra dalla vischnaunca entras il dretg public, exxonaziun da surfatschas buca surbaghegiadas agl ur dil habitadi, taxa directiva annuala). Las mesiras ein d'exequir cul termin dall'obligaziun da baghegiar ei spiraus senza nez.
- examinaziun dallas reservas concernent pusseivladads da surbaghegiar e posiziun (p.ex. interess per terren da baghegiar, classa da qualitat traffic public). Transferiment dallas zonas da baghegiar e posiziuns pli adattadas.
- realisar la madirezia da baghegiar tier parcelas ch'ein aunc buca madiras da surbaghegiar (p.ex. planisaziun d'areal ni da quartier, mesiras d'avertura, allontanar circumstanzias ch'impedeschan).

## 6.15 Telefonia mobila

### Situaziun da partenza

La cumpletaziun dalla reit da telefonia mobila cun la tecnologia da 5G caschuna ella populaziun ina gronda malsegirtad ed ha intima la politica da vegnir activa sin palancau cantunal. Pil mument valan las medemas limitas d'immissiun sco per il 4G (NISV). Ils novs cundrezs vegnan planisai oravontut enteifer las zonas da baghegiar e ston vegnir lubi sche las limitas d'immissiun ein observadas. Resalvau ein motivs davart il maletg dil liug d'interess surordinau che plaidan encunter (ISOS naziunal). Igl ei surpudent e dispiteivel co ils interess digl ISOS vegnan valetai per pli impurtonts ch'ils balsegns dalla populaziun indigena.

planisaziun dalla reit resta denton intransparenta. Ina coordinaziun denter ils differents purschiders (Swisscom, Salt, Sunrise) para buca dad haver liug. Quella situaziun cuntegn numerus conflicts! La vischnaunca pretenda d'ina vart da vegnir involvida pli stretgamein sco partenaria ella projectaziun e definiziun dils loghens, da l'otra vart dueien dapli sligiazions ordeifer la zona da baghegiar esser pusseivlas. Ulteriuramein ston vegnir persequitadas sligiazions cumbinadas ch'ei coordinadas denter ils purschiders.

Ils purschiders da telefonia mobila confruntan las vischnauncas per ordinari cun damondas da baghegiar per singuls loghens enteifer la zona da baghegiar. La

Finamira
<ul style="list-style-type: none"> <li>– planisaziun coordinada dils loghens per antennas.</li> <li>– sviluppar spazis libers da radiaziun.</li> <li>– a liunga vosta deliberar la cuntrada da lingias d'aula tensiun.</li> <li>– Aspirar risguardond ils differents interess e las pretensiuns legalas (legislaziun federala) sligiazions communablas cun la reit da tensiun electrica.</li> </ul>
Strategia
<ul style="list-style-type: none"> <li>– la populaziun duei vegnir informada davart la tematica 5G per saver explicar ils avantatgs ed ils disavantatgs.</li> <li>– gl'equipament dalla Svizra cun antennas 5G vegn a succeder. Quei fatg cumprovan era differentas decisiuns dalla dertgira federala, las qualas ein curdadas en favur dils purschiders dalla telefonia mobila. Ils loghens per las antennas 5G dueien vegnir situai aschi favoreivel sco pusseivel pertuccont il maletg dil liug e dalla cuntrada. Pli navon dueien antennas buca cunfinar directamein cun stabiliments publics sensibels sco p.ex. scolas, casas d'attempai, piazzas da giug e da sport. Petgas d'aula tensiun, antennas etc. ch'existan gia dueien vegnir utilisadas avon ch'ereger novas antennas.</li> <li>– encablament resp. transferiment dallas lingias d'aula tensiun sut tiara.</li> </ul>
Recumandaziun d'agir
<ul style="list-style-type: none"> <li>– prender mesiras a cuorta vosta (zona da planisaziun), per ch'ils loghens previ per antennas sappien vegnir planisai e coordinai.</li> <li>– pretender in plan da reit per fixar ils loghens per antennas el plan general d'avertura (planisaziun positiva ni negativa).</li> <li>– mesiraziuns independentas a caschun dalla collaudaziun sco controlla ed era in monitoring supplementar per la trasparenza necessaria alla populaziun.</li> <li>– coordinaziun cun las vischnauncas vischinontas (plan directiv regiunal).</li> <li>– negins novs conducts el liber pli. Transferir installaziuns existentas ella tiara (etappar).</li> </ul>



## 6.16 Stabiliments militars

### Situaziun da partenza

El contuorn da Disentis/Mustér anflan ins ina retscha da stabiliments militars che vegnan per gronda part buca pli duvrai dall'armada e stattan aschia a disposiziun pil diever civil. Ei setracta d'ina vart d'implonts ord la secunda uiara mundiala e da l'autra vart da tals dil temps dall'uiara freida.

El decuors dils davos onns ein tals stabiliments gia vegni transformai e vegnan duvrai oz sco museums ni sco magasins. Exempels ein igl anteriur spital militar sper la claustra e la fortezia Stalusa (1967) sco Madernal (1939 entochen 1945). Ils stabiliments numnai il davos sesan-

flan en possess dalla vischnaunca e vegnan manischai e manteni sco museum entras l'uniun Fortezia Stalusa. El decuors dils proxims onns vegnan ulteriurs objects che s'audan tiel dispositiv Stalusa demilitarisai.

### Finamira

- gestiun e manteniment dils implonts militars (per part manteni fetg bein) pil diever civil. Sco perdetgas dil temps dueien ils stabiliments esser accessibels alla publicitad. Els dueien sche pusseivel vegnir integrai ella purschida turistica.
- Alla vischnaunca mauncan ils mieds finansials, perquei eis ei necessari da tschercar purtaders privats.

### Strategia

- augmentar la purschida actuala dil museum da fortezia Stalusa en collaboraziun cun l'uniun Fortezia Stalusa.
- examinar il nez civil dils stabiliments militars che vegnan demilitarisai el futur.
- procurar ch'ina midada da diever che fa senn seigi garantida a liunga vosta. Quels stabiliments astgan buca caschunar novs „buordis vegls“ per la vischnaunca.
- stabiliments ch'ei buca da nez civil ein da restructurar ni da destruir entras il militar.

### Recumandaziun d'agir

- cundiziuns generalas per in nez che fa senn ed ei funcziunals a liunga vosta per tals stabiliments.
- examinar tenor basegns midadas da zonas per stabiliments da nez turistic (stabiliment Ragisch a Mumpé Medel).
- eventualmein inventarisar ils stabiliments che vegnan nezegiai privat.

## 6.17 Concept da bus Pass Lucmagn

### Situaziun da partenza

La lingia da bus 481 arva la Val Medel e colligia la stad il Pass dil Lucmagn naven da Disentis/Mustér. Ils cuors meinan mintga duas uras tochen sil pass (cun ina largia da treis uras sur miezdi). Sil pass exista mintgamai ina communicaziun cun la lingia 136 enviers Olivone, nua ch'ins sa puspei midar sin la lingia 131 enviers Biasca. Il temps da viadi pil traffic public denter Disentis/Mustér

e Biasca munta tenor urari denter 2 uras 17 minutas e 2 uras 27 minutas. Igl ei necessari da scumiar duas gadas il bus. Il temps da spetga tiels loghens da scumia-da munta denter 17 e 33 minutas. Il temps da viadi cun in auto da personas denter Disentis/Mustér e Biasca pe-rencunter mo 1 ora e 10 minutas.

### Finamira

- migliorar l'attractivada dalla purschida dil TP Disentis/Mustér- Pass Lucmagn-Valle di Blenio.
- purschida dil TP Disentis/Mustér- Pass Lucmagn-Valle di Blenio sco alternativa seriosa e persistente tiel traffic individual motorisau.

### Strategia

- cumprimaziun dil tact Disentis/Mustér- Pass Lucmagn-Valle di Blenio.
- communicaziuns senza midada denter Disentis/Mustér- Pass Lucmagn Valle di Blenio-Biasca.
- Tuttas colligiaziuns da e viers Medel/Lucmagn ston optener ina colligiaziun directa cun la reit dalla viafier.

### Recumandaziun d'agir

- durdar l'incarica per in concept da bus independent per il Pass Lucmagn.
- coordinaziun cun cantuns Grischun e Tessin sco era cun las vischnauncas Medel/Lucmagn e Blenio.
- Coordinaziun cun la Regiun Surselva

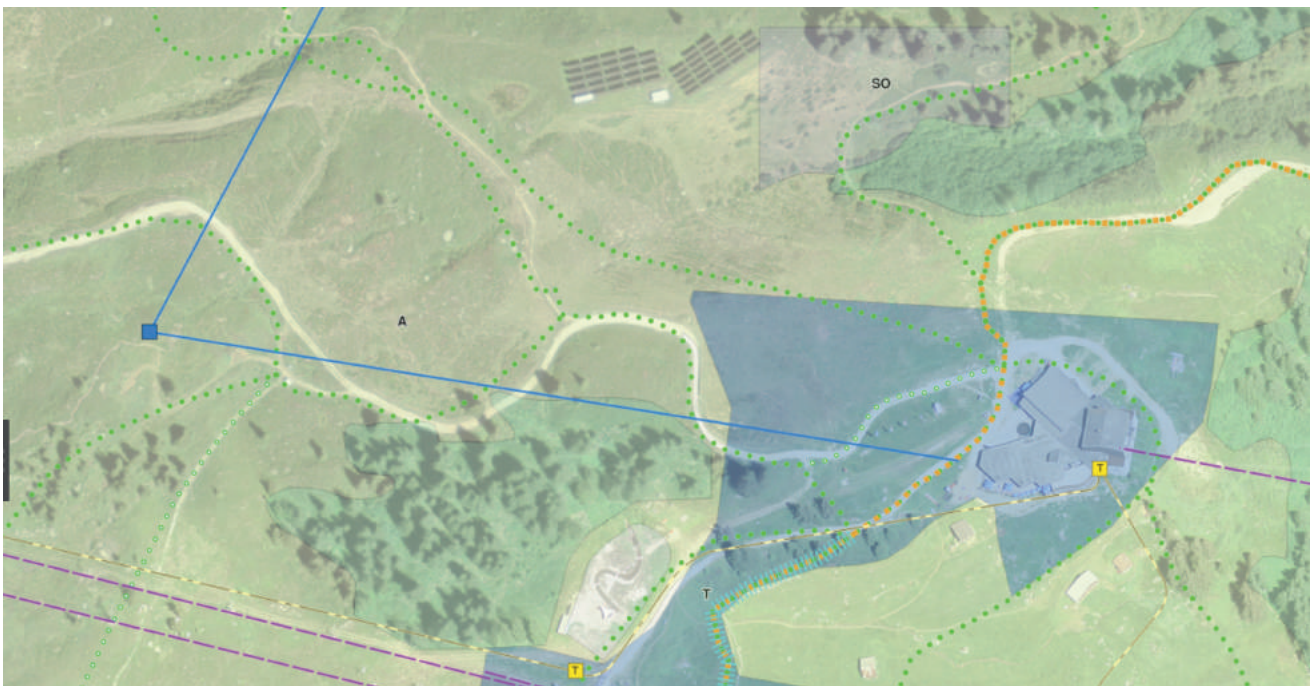


## 6.18 Energias alternativas

### Situaziun da partenza

La vischnaunca da Disentis/Mustér ha fixau a Caischavedra ina zona per indrezs solars. Tenor la lescha da baghegiar (art. 42) ei la zona destinada per la construcziun da baghetgs e stabiliments per la producziun d'energia solara sco era per la transformaziun en electricitad. Sper ils stabiliments per la producziun d'energia solara ein era baghetgs e stabiliments lubi ch'ei necessari per l'evaluaziun scientifica e per la perscrutaziun sco era per tals ch'ei necessari per lur segir-tad. El plan da zonas san ins constatar che gl'implont construui che consista ord dus camps cun mintgamai 24 pennels sesanfla ella zona d'agricultura. La zona per indrezs solars (CS) ella grondezia da 4'747m<sup>2</sup> sesanfla el sid-occidental da tal.

Ils 11 da settember 2017 ha la suprastanza communal relaschau per dus onns ina zona da planisaziun cun suandont intent da planisaziun: «Examinar el rom dalla revisiun dalla planisaziun locala reglamentaziuns davart la construcziun da cundrezs per la producziun d'energia regenerabla (vent, sulegl, etc.)». Cun decisiun dils 28 d'uost 2019 ha la suprastanza communal prolungiu per dus onns la zona da planisaziun. Cun la disposiziun dils 9 da settember 2019 ha il departament d'economia publica e fatgs socials (DES) approbau quella prolunga-zium. Quella decisiun ei vegnida publicada el fegl ufficial cantunal ils 11 da settember 2019.



illustraziun 52: Caischavedra cun « Ovra solara », www.geogr.ch stadi 09-10-2019 (plan da zonas, plan general d'avertura, orthofoto)

#### Finamira

- crear bunas premissas per ereger stabiliments per la producziun d'energia regenerabla che secumportan cul maletg dil liug e cun la cuntrada, producir e nezegiar l'energia.

#### Strategia

- sligiazium per cundrezs singuls sco era per cundrezs collectivs.

#### Recumandaziun d'agir

- determinaziun per cundrezs singuls ella lescha da baghegiar.
- definir territoris (plan da zonas, ev. plan directiv d'energia ni plan general da formaziun), pils quals ei duei valer prescripziuns specialas (p.ex. definir territoris d'exclusiun, mo era planisaziuns positivs el senn da zonas per indrezs solars).
- purificaziun dalla posiziun ed extensiun dalla zona per indrezs solars a Caischavedra.

## 6.19 Scolaziun

### Situaziun da partenza

Scolaziun ei ina dallas impurtantas petgas socioeconomicas dalla Svizra, denton buca meins per las regiuns periferas. Quei ha en mintga cass era valor per nosa regiun e per nosa vischnaunca. Il gimnasi claustral ha per la vischnaunca denton era per la regiun muntada essenziala. Sco emprema scola cantunala in summa ha la scola giugau duront tschentaners in'impurtanta rolla per la cultura e la scolaziun dalla giuventetgna. Generaziuns da giuvenils dall'entira Svizra han entras il gimnasi empriu d'enconuscher ed apprezzar nosa regiun.

Il gimnasi claustral munta ina part essenziala pil svilup socialcultural ed economic sisum la Surselva. Sper ina buna scolaziun porscha ella era bunas plazzas da lavur. En cumbinaziun cun autras purschidas sil sectur da scolaziun enteifer la Surselva eis ei necessari da preveder tuttas mesiras pusseivlas per mantener en Surselva ina buna purschida da scolaziun. Il viadi naven da Cuera en Surselva ei buca pli liungs che naven dalla Surselva/Disentis/Mustér a Cuera.



illustraziun 53: fotografia ord l'aria, gimnasi claustral, matg 2019

### Finamira

- mantener la scola gimnasiala ella part sura dalla Surselva.
- Crear a mesa entochen liunga vesta in center da scolaziun pil scalem superiuir.

### Strategia

- novas sligaziuns (reunir ils scalems superiuirs dallas singulas vischnauncas) da collaboraziun sil sectur da scolaziun concernent il scalem superiuir enteifer igl intschess dallas vischnauncas dalla Cadi.
- collaboraziun denter gimnasi e scolaziun professiunala en Surselva.

### Recumandaziun d'agir

- perschader tuts partenaris incl. il cantun davart l'obligaziun d'ina colonisaziun decentrala el senn dalla lescha federala da planisaziun, specialmein art. 1 al. 1 litr. c.
- Coordinaziun cun la Regiun Surselva